

STAROSLOVANSKE IN NEKE ZGODNJESREDNJEVESKE NAJDBE V ISTRI

Branko Marušič

Znani pisani viri, ki se nanašajo na razdobje od propada rimskega cesarstva do prihoda in naseljevanja Slovanov v Istro, nam navzlic nekaterim odličnim zapisom¹ ne dovoljujejo zadovoljive rekonstrukcije zgodovinskih dogajanj v Istri v tem razdobju. Pisani viri nas sicer seznanjajo s političnimi dogodki, družbenimi spremembami, gospodarsko strukturo, historično geografijo, upravno in cerkveno organizacijo, vendar samo v glavnih potezah, in še to ne vedno.² Vemo, da so od konca V. stoletja do prve polovice VII. stoletja živeli v Istri Vzhodni Goti, najemniške čete bizantinskega cesarstva, Langobardi, Avari in Slovani. Vemo, da so tedaj v Istri iskali in našli zatočišče begunci iz Panonije, a verjetno tudi iz severne Dalmacije. Domnevamo, da so se tedaj pričeli v Istro naseljevati Slovani prve migracije. Toda kakšen je bil način življenja, materialna in duhovna kultura začasnih in stalnih novih prebivalcev Istre, kakšen je bil njihov odnos do starega rimskega in romaniziranega prebivalstva, do njegovega načina življenja, do njegove materialne in duhovne kulture in obratno? O tem nam vedo kaj malo povedati sodobni pisani viri. Če bomo hoteli to zvedeti, bomo morali poklicati na pomoč vire iz XI., XII. stoletja in iti od znanega k neznanemu, morali bomo konzultirati pomožne zgodovinske vede: lingvistiko, etnografijo, agrarno zgodovino in arheologijo zgodnjega srednjega veka.

Zato sem zbral v tem članku vse do leta 1948 objavljene podatke, ki se nanašajo na grobišča zgodnjega srednjega veka v Istri in objavljam neke najdbe, ki so bile izkopane ali po naključju najdene, pa so prišle v muzejske shrambe, kjer so zapadle pozabi.

Če vzamemo Istro v njenih zgodovinskih mejah, je najsevernejša staroslovanska najdba grobišče v Tomaju na tržaškem Krasu.³

Po predzgodovinskem arheologu dr. R. Battagli, ki je med obema vojnama precej delal v Istri,⁴ so bili v zgodnjih slojih kraških jam Predjama, Škocjanska

¹ Pisani viri za obravnavano razdobje so navedeni v B. Benussi, *Nel medio evo*, Poreč 1897, str. LXIX—LXXVIII; edicirani so v P. Kandler, *Codex diplomaticus istrianus*, Trst 1864 in v F. Kos, *Gradivo I, II*, Ljubljana 1902—1906.

² B. Benussi, n. d.; Giovanni de Vergottini, *Lineamenti storici della costituzione politica dell'Istria durante il medio evo*, Roma 1924; Jože Rus, *Johannes — zadnji škof panonske, a prvi istrske Emone*, GMDS XX, 1—4, Ljubljana 1939, str. 152. sl.; M. Kos, *O starejši slovanski kolonizaciji v Istri*, *Razprave I*, Ljubljana 1950, str. 55. sl.

³ Mitt. Z. K., N. F., v. XXV, str. 94.

⁴ Glej spisek njegovih člankov v knjigi *La Venezia Giulia terra d'Italia*, Venezia 1946, str. 57.

jama, Materija, Kreka itd. najdeni ostanki grobo izdelane keramike, ki je bila sive ali črnkaste barve, brez leska, hrapava in okrašena z vzporednimi valovnicami. Groba izdelava, faktura in zlasti okras navajajo R. Battaglio k mišljenju, da je to slovanska gradiščanska keramika iz prvih časov po slovanski doselitvi v tržaško zaledje, iz konca VIII. stoletja.⁵

Najdišča iz zgodnjega srednjega veka so dalje odkrita pod Buzetom in v njegovi širši okolici.

Da so vzhodno od Buzeta, na hribčkih desno od ceste v Roč, razsežna stara grobišča, je bilo znano že davno pred letom 1894. Kmetje so pri svojem delu mnogokrat naleteli na človeške skelete, bronaste in zlate uhane, steklene bisere, bronaste pasne spone in fibule, železne puščice, nože in konjske podkve. Aprila meseca leta 1894 so izkopali na hribčku Brežac devet skeletov, ki so ležali v zemlji drug poleg drugega. Pri njih so našli dva zlata in več bronastih uhanov, nekaj bronastih fibul in železne nože. Predmete je odkupil tržaški muzej. Šele po tej najdbi so se pričela prva izkopavanja, ki jih je na svoje stroške opravljal zdravnik dr. Cleva. On je izkopal nekaj skeletov, bronaste uhane, fibule in pasne spone, železno kopje in nekaj nožev.⁶ Lastnik zemljišča je prodal Upravi »Società istriana di archeologia e storia patria« zlat uhan, ki ga je našel v nekem grobu.⁷ Na te najdbe se verjetno nanaša beležka A. Puschija, ravnatelja Mestnega muzeja v Trstu pred prvo svetovno vojno in kmalu po njej, ki pravi, da so na nekem polju na podnožju Buzeta najdeni številni ostanki mrličev in nekaj skeletov, od katerih je eden imel v rokah železen nož, ostali pa srebrne uhane.⁸ Večje grobišče je bilo tudi na posestvu Antuna Flega, na južnih pobočjih sosednjega hribčka Mejica. V potni beležnici A. Puschija čitamo, da je tu neki kmet našel bronasto zapestnico, ki je bila na koncih okrašena, in večji železni nož (dolg 19,5 cm, širok 2,5 cm) s kratkim ročajem, ravnim rezilom in hrbtom, ki je šel do konca druge tretjine vzporedno z rezilom, nato pa se je postrani spustil k njemu; ob samem hrbtu je tekkel žleb za odtok krvi (sl. 1).⁹ Po tej najdbi je A. Puschij kopal na Mejici z nekaterimi presledki od 3. avgusta 1895. leta do 17. septembra 1896. leta. Na dan je prišlo 131 skeletnih grobov. Mrličji so ležali ali v sami zemlji, ali pa na kamnitih ploščah, obraz jim je bil obrnjen navzgor, pod glavo pa je bila kamnita blazina. Najdaljši skelet je meril 193 cm. 42 grobov je bilo brez grobnih dodatkov. Za ostalih 89 grobov pa je značilno, da drži večji del mrličev v rokah nož: 48 v desni, 17 v levi roki. V 5 primerih imajo v desni roki tudi puščico. Sicer pa so bili grobovi siromašni. V 11 grobovih so bili obsenčni obročki, slični prstanom z ojačenim spodnjim delom, v katerega so vdlane tri luknje. Dalje je našel A. Puschij 7 bronastih obsenčnih obročkov, ki so podobni navadnim prstanom, 13 uhanov, 18 bronastih, 5 železnih in 3 biserne prstane, 6 ovratnic iz steklenih biserov, 5 iz steklene paste, 17 glavnikov, 8 zapestnic, 7 kresilnih kamnov z 2 kresiloma, 7 obročkov, 3 igle, 5 lasnic, od tega

⁵ R. Battaglia, *Le civiltà preromane della Venezia Giulia e le prime immigrazioni slave*, La Venezia Giulia terra d'Italia, Venezia 1946; isti, *Indagini sull'età dei resti umani rinvenuti nelle caverne e nel castelliere di San Canziano del Timavo*, Atti del museo civico di storia naturale, Trst, v. XV — N. 1.

⁶ *Atti e memorie della Società istriana di archeologia e storia patria* (odslej AeM), v. X, 1895, str. 523—524; Mitt. Z. K., N. F., v. XXII/1, 1896, str. 46.

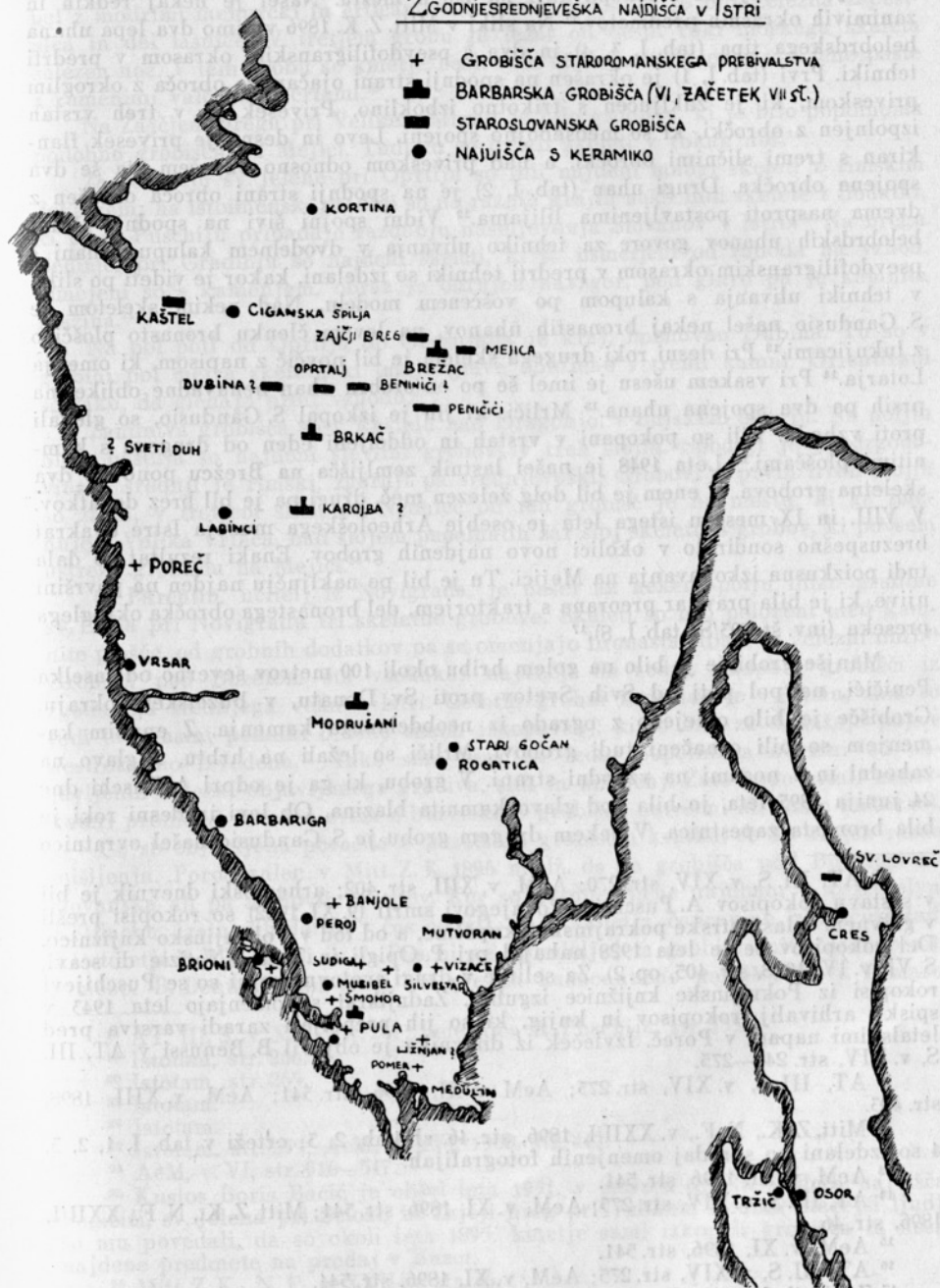
⁷ AeM, v. X, 1895, str. 524.

⁸ *Archeografo Triestino* (odslej AT), III. S, v. XIV, str. 266.

⁹ *Arhiv Arheološkega muzeja Istre* (odslej AMI), beležnica A. Puschija, str. 154, 155, 157.

ZGODNIESREDNJEŠKA NAJDIŠČA V ISTRJI

- + GROBIŠČA STAROROMANSKEGA PREBIVALSTVA
- ▣ BARBARSKA GROBIŠČA (VI, ZAČETEK VII. ŠT.)
- STAROSLOVANSKA GROBIŠČA
- NAJDIŠČA S KERAMIKO

2 srebrni, in še nekaj manj važnih predmetov.¹⁰ Buzetski okrajni sodnik S. Gandusio je nadaljeval z izkopavanji na istem mestu. Našel je nekaj redkih in zanimivih okrasnih predmetov.¹¹ Na sliki v Mitt. Z. K. 1896 vidimo dva lepa uhana belobrdskega tipa (tab. I, 3, 4) in dva s psevdofiligranskim okrasom v predrti tehniki. Prvi (tab. I, 1) je okrašen na spodnji strani ojačanega obroča z okroglim priveskom, ki je zaključen s trikotno izboklino. Privesek je v treh vrstah izpolnjen z obročki, ki so medsebojno spojeni. Levo in desno je privesek flankiran s tremi sličnimi obročki, a nad priveskom odnosno obročem sta še dva spojena obročka. Drugi uhan (tab. I, 2) je na spodnji strani obroča okrašen z dvema nasproti postavljenima lilijama.¹² Vidni spojni šivi na spodnji strani belobrdskih uhanov govorijo za tehniko ulivanja v dvodelnem kalupu. Uhani s psevdofiligranskim okrasom v predrti tehniki so izdelani, kakor je videti po sliki, v tehniki ulivanja s kalupom po voščenem modelu. Nad nekim skeletom je S. Gandusio našel nekaj bronastih uhanov, na levem členu bronasto ploščico z luknjicami.¹³ Pri desni roki drugega skeleta je bil novčič z napisom, ki omenja Lotarja.¹⁴ Pri vsakem ušesu je imel še po en srebrn uhan nenavadne oblike, na prsih pa dva spojena uhana.¹⁵ Mrličiči, ki jih je izkopal S. Gandusio, so gledali proti vzhodu. Bili so pokopani v vrstah in oddeljeni eden od drugega s kamnitimi ploščami.¹⁶ Leta 1948 je našel lastnik zemljišča na Brežcu ponovno dva skeletna grobova. V enem je bil dolg železen meč, drugi pa je bil brez dodatkov. V VIII. in IX. mesecu istega leta je osebje Arheološkega muzeja Istre dvakrat brezuspešno sondiralo v okolici novo najdenih grobov. Enaki rezultat so dala tudi poizkusna izkopavanja na Mejici. Tu je bil po naključju najden na površini njive, ki je bila pravkar preorana s traktorjem, del bronastega obročka okroglega preseka (inv. št. 793/S; tab. I, 8).¹⁷

Manjše grobišče je bilo na golem hribu okoli 100 metrov severno od zaselka Peničiči, na pol poti od Svih Svetov proti Sv. Donatu, v buzetskem okraju. Grobišče je bilo omejeno z ogrado iz neobdelanega kamenja. Z enakim kamenjem so bili označeni tudi grobovi. Mrličiči so ležali na hrbtu, z glavo na zahodni in z nogami na vzhodni strani. V grobu, ki ga je odprl A. Puschi dne 24. junija 1895. leta, je bila pod glavo kamnita blazina. Ob levi in desni roki je bila bronasta zapestnica. V nekem drugem grobu je S. Gandusio našel ovratnico

¹⁰ AT, III. S, v. XIV, str. 270; AeM, v. XIII, str. 402; arheološki dnevnik je bil v sestavu rokopisov A. Puschija. Po njegovi smrti (9. XI. 1922) so rokopisi prešli v glavnem v last istrske pokrajinske skupščine, a od tod v Pokrajinsko knjižnico. Del rokopisov se je leta 1928 nahajal pri P. Opigli iz Trsta (Notizie di scavi, S. VI, v. IV, 1928, str. 405, op. 2). Za selitve v drugi svetovni vojni so se Puschijeve rokopisi iz Pokrajinske knjižnice izgubili. Zadnjikrat se omenjajo leta 1945 v spisku arhivalij, rokopisov in knjig, ki so jih prepeljali zaradi varstva pred letalskimi napadi v Poreč. Izvleček iz dnevnika je objavil B. Benussi v AT, III. S, v. XIV, str. 249—275.

¹¹ AT, III. S, v. XIV, str. 275; AeM v. XI, 1896, str. 541; AeM, v. XIII, 1898, str. 405.

¹² Mitt. Z. K., N. F., v. XXII/I, 1896, str. 46, sl. 1 ab, 2, 3; crteži v tab. I, 1, 2, 3, 4 so izdelani po spredaj omenjenih fotografijah.

¹³ AeM, v. XI, 1896, str. 541.

¹⁴ AT, III. S, v. XIV, str. 275; AeM, v. XI, 1896, str. 541; Mitt. Z. K., N. F., XXII/I, 1896, str. 46.

¹⁵ AeM, v. XI, 1896, str. 541.

¹⁶ AT, III. S, v. XIV, str. 275; AeM, v. XI, 1896, str. 541.

¹⁷ Zapisnik kustosa Bačića Borisa, ravnatelja AMI, prot. št. 454/1948, kateremu se na tem mestu zahvaljujem za številne nasvete in podatke ter ostalo pomoč.

iz steklenih biserov prisekano bikonične oblike. Biseri so bili v glavnem pepelkaste barve. Eden je bil rdeč, dva modra, eden zelen, eden rumen in eden bel z modrimi mehurčki in črticami. Ob levem nadlaktu je bila železna zapestnica in del lasnice. V tretjem grobu je ležal ob desni roki moškega skeleta železen nož. V tem grobu so kmetje našli tudi modrikasti biser iz steklene paste z rumenimi valovitimi črtami.¹⁸

Na Zajčjem bregu pri Velikem Mlunu je bilo grobišče, ki je bilo popolnoma podobno grobišču na Mejici. Tudi tu so držali skeleti v rokah nož.¹⁹

Za cerkvijo sv. Jelene pri Oprtlju so bili najdeni mnogi skeleti z rimskim denarjem; na istoimenski gradini so na raznih krajih našli tudi skelete z dodatki, ki po A. Puschiju pripadajo razdobju naseljevanja Slovanov v Istro.²⁰ Na bregu Beninići pri Gradinju so najdeni skeleti, ki so usmerjeni od zahoda na vzhod. Omejeni so s kamenjem, obraz je obrnjen navzgor, pod glavo pa je kamnita blazina.²¹

Na pol poti od Oprtlja do Grožnjana je kraj, imenovan Dubina. Tu so v globini pol metra skeleti, ki imajo glave obložene s tremi kamni. Orientirani so tako, da gledajo proti vzhodu.²²

Zanimiva grobišča so v Kaštelu nad Dragonjo, v bujskem okraju. Na poljih blizu naselja so najdeni številni grobovi v treh slojih. Spodnji je predzgodovinski, srednji je rimski, zgornji pa srednjeveški. Grobovi v prvih dveh slojih so žarni, v tretjem skeletni. Nedaleč od teh grobišč je na mestu, ki ga imenujejo Velika Vrtača, nad slojem pepelnatih žar sloj skeletnih grobov, ki povsem ustreza grobišču na Mejici.²³

G. Parentin, učitelj iz Novigrada, je našel na nekem polju blizu gradine sv. Duha pri Novigradu tri skeletne grobove. Skeleti so bili položeni med kamnite plošče, od grobnih dodatkov pa se omenjajo bronasta fibula in železni noži.²⁴ Grobišči pod Buzetom sta vsekakor največji do sedaj izkopani grobišči iz zgodnjega srednjega veka v Istri. Celotni grobni inventar je v Trstu; tam so tudi eventualni podatki o toku samih izkopavanj, ki so bila za današnje pojme nestrokovno izvedena.²⁵ Tako smo vsaj za sedaj popolnoma odvisni od objavljenih beležk, objavljenega gradiva, slik in mišljenj. Zato bodo ostali marsikateri problemi, ki so v zvezi z buzetskimi grobišči, nerešeni ali samo nakazani.

Če so objavljena poročila o buzetskih grobiščih kratka, so še krajša razna mišljenja. Poročevalec v Mitt. Z. K. 1896 misli, da so grobišča pod Buzetom ali slovanska ali pa njihovih sosedov. Ker so najdbe slične najdbam v Keszthelyu, Köttlachu, Igelu, jih datira v čas od VII. do X. stoletja, čeprav ne izključuje tudi XI. stoletja.²⁶ B. Benussi in A. Puschì ne opredeljujeta grobišča niti časovno niti etnično. B. Benussi sam misli, da gre za kasnoantično najdišče.^{26a} A. Tamaro,

¹⁸ AT, III, S, v. XIV, str. 267; beležnica A. Puschija, str. 155.

¹⁹ Istotam, str. 266.

²⁰ Istotam, str. 265.

²¹ Istotam.

²² Istotam.

²³ Istotam, str. 259; AeM, v. XVI, 1900, str. 417.

²⁴ AeM, v. VI, str. 516—517.

²⁵ Kustos Boris Bačić je obšel leta 1951. v mesecu aprilu sledeča najdišča: Peničići, sv. Jelena pri Selcah in Zajčji breg pri Velikem Mlunu. Starejši ljudje so mu povedali, da so okoli leta 1895. kmetje sami izkopali grobišča in nosili najdene predmete na prodaj v Buzet.

²⁶ Mitt. Z. K., N. F., v. XXII/L, str. 46.

^{26a} AeM, v. XXXVII, 1925, str. 256.

tajnik »Società istriana di archeologia e storia patria«, pravi v tajniškem poročilu iz leta 1894, da je grobišče kasnoantično,²⁷ leta 1895 in leta 1897 pa, da je srednjeveško.²⁸ L. Karaman ga stavlja zaradi belobrdskih uhanov in novčiča Lotarja v XI. stoletje med starohrvatska grobišča z belobrdsko kulturo²⁹ J. Korošec, ki je poznal po fotografijah v člankih K. Dinklageja več buzetskih predmetov, misli z vprašanjem, da je Buzet köttlaško najdišče.³⁰ S. Fuchs pa domneva, da pripadata obširni grobišči v okolici Buzeta Avarom.^{30a}

Posamezni buzetski predmeti so bili, izločeni iz celote, obdelani v delih N. Åberga, J. Wernerja in K. Dinklageja.³¹ Če jih ponovno vključimo v celoto, če poleg tega upoštevamo poročilo A. Puschija, komparativni arheološki material in znana zgodovinska dejstva, so objavljeni predmeti prvovrstno gradivo za reševanje mnogovrstnih problemov, ki jih stavlja grobišča pod Buzetom.

N. Åberg našteva sledeče langobardske predmete, ki so bili najdeni v nekem grobišču v Buzetu: dve enakokraki fibuli (ena ima trikotno ploščo, druga štirikotna, ki je okrašena s punktiranimi krogi), dve pasni sponi s šibkim trnom, brez okova, dve pasni sponi s trnom in trikotnim okovom, eno pasno spono s trnom in štirikotnim okovom (prva in tretja spona sta iz železa, ostale so bronaste), nekaj preprostih spon z običajnim trnom, »bizantinsko« spono s predrtim okovom (trn se je izgubil), »bizantinsko« spono z okovom, ki je zaokrožen v obliki črke U in zaključen s polkrožno izboklino (trn se je izgubil), dve pozlačeni polusferični grbi, ki sta verjetno pripadali ščitu, tri podolgovate srebrne okove, okrašene s punktirano trikotno rešetko, tri srebrne jezičke pasice, ki so podobni črki U, železne konjske žvale, koščene glavnike itd. Številni uhani so mu z vprašanjem negermanski.³² J. Werner dopolnjuje N. Åberga v toliko, da prinaša poleg obširnejšega opisa tudi slike enakokrakih fibul (tab. I, 9, 10).³³ K. Dinklage nas seznanja v svojih člankih³⁴ z delom buzetskega gradiva. Tipološko so najvažnejši obsenčni obročki: eden se v spodnjem delu zavija v tri petlje (tab. I, 5), drugi v eno petljo (tab. I, 6). Posebno pozornost je posvetil K. Dinklage steklenim biserom. Neke datira na kraj VII. stoletja, neke pa v karolinško obdobje. Ostali slikovni material nam kaže prstan okroglega preseka (tab. I, 7), masivno zapestnico s kijasto ojačenimi kraji (tab. II, 3), zapestnico s kvačico na eni strani (tab. II, 4), navadno pasno spono (tab. II, 5), iglo brez ušesa (tab. II, 1), kresilo z jajčastim srednjim delom in rahlo zavitimi kraji (tab. II, 6), puščico, ki je slična

²⁷ AeM, v. X, 1895, str. 524.

²⁸ AeM, v. XI, 1896, str. 541; AeM, v. XIII, 1898, str. 405.

²⁹ L. Karaman, Starohrvatsko groblje na Majdanu kod Solina, Split 1936, str. 22, 23; isti, Iz kolijevske hrvatske prošlosti, Zagreb 1950, str. 119, 113, 144 in op. 274 na str. 134.

³⁰ J. Korošec, Staroslovanska grobišča v severni Sloveniji, Celje 1947, str. 80, 113, 144 in op. 274.

^{30a} S. Fuchs, Die Erforschung der germanischen Hinterlassenschaften in Italien, Bericht über den VI. internationalen Kongress für Archaeologie, Berlin 1939/40, str. 644. Na referat me je opozoril dr. Z. Vinski, znanstveni sodelavec Arheološkega muzeja v Zagrebu. Za opozorilo in za podroben prepis se mu najlepše zahvaljujem.

³¹ Nils Åberg, Die Goten und Langobarden in Italien, Upsala 1923; dr. Karl Dinklage, Frühdeutsche Volkskultur in Kärnten und seinen Marken, Ljubljana 1943; J. Werner, Die langobardischen Fibel aus Italien, Berlin 1950.

³² N. Åberg, n. d., str. 150.

³³ J. Werner, n. d., str. 40, D 5 in D 35; črteža na tab. 1, 9, 10 sta izdelana po črtežih v Wernerju; pri fibuli D 5 (tab. I, 9) je pri prerisavanju izpuščen pikčasti okras, ki teče vzporedno s črtastim okvirom.

³⁴ J. Korošec, n. d., str. 62.

lastavičjemu repu (tab. II, 7), in glavnik z iglami na obeh straneh (tab. II, 2). Vsi našeti predmeti so po K. Dinklageju zgodnjenemški.³⁵

Razprave K. Dinklageja so nastale iz politične potrebe.³⁶ Izraz zgodnjenemški je pri zgoraj opisanih predmetih izvit iz trte. Slične pasne spone, bisere, glavnike in puščice najdemo v zgodnjem srednjem veku na širokem področju pri različnih narodih v skoraj nespremenjenih oblikah.³⁷ Zapestnice s kijasto ojačenimi kraji se javljajo v germanskih grobovih že v IV. stoletju, so tipične za V. stoletje in se obdržijo še v sledečih stoletjih.³⁸ Nahajamo jih v najdbah tako imenovane sarmatske in avarske skupine (po Hampelu) v Panoniji;³⁹ en primerek se je našel tudi v starejši skupini grobišča na Pristavi pri Bledu.⁴⁰ Tu je J. Kastelic izkopal iglo, ki je slična naši.⁴¹ Zapestnice s kvačico imamo tako v köttlaški, kakor v belobrdski kulturi.⁴² Slični obsenčni obročki so najdeni v skupini Krungl-Hohenberg, Bled-Bohinj, v grobišču na Ptujskem gradu in v köttlaškem importu v Dalmaciji.⁴³ Od steklenih biserov so za datacijo važni samo najmlajši, t. j. karolinški.

N. Åberg in K. Dinklage sta obdelala samo tiste buzetske najdbe, o katerih sta mislila, da so langobardske ali zgodnjenemške. Za celotno problematiko buzetskih grobišč je to dejstvo nadvse važno. Znano je, da je kulturni inventar obeh skupin različen in da je med njima določen časovni presledek. S tem pa je dana čvrsta osnova za trditev, da ne tvorita grobišči pod Buzetom kulturno in etnično celoto, kakor so nekoč mislili, da pripadajo torej mrličiči, katere so pokopali pod Buzetom, različnim etničnim enotam, ki tu niso prebivale ob istem času.

Iz dosedanjega razlaganja je znano, da sta izkopani grobišči na hribčku Brežac in na sosednjem hribčku Mejica. Če vzporedimo predmete, ki jih je opisal N. Åberg, s predmeti, ki so, čeprav brez podrobnega opisa, najdeni po poročilih A. Tamare na Brežcu, bomo videli, da so vsi predmeti N. Åberga najdeni na Brežcu. Grobišče na Brežcu je bogato; najdeni so zlati in srebrni uhani, fibule, pasne spone, okovi spon, jezički pasic, podkve in žvale. Struktura najdb siromašnega grobišča na Mejici je popolnoma drugačna. A. Puschi in S. Gandusio nista našla niti ene fibule, okova spon, jezička pasice; izkopane pasne spone so preproste, prstani in uhani pa so v glavnem iz bronu.

Po N. Åbergu je grobni inventar iz Brežca langobardski. Langobardi so stvarno med leti 568 in 602 večkrat poskušali brez pravega uspeha zavzeti Istro.

³⁵ Riske na tab. I, 4—7 in tab. II, 1—7 so napravljene po fotografijah tab. V — tab. X v n. d. K. Dinklageja.

³⁶ J. Korošec, n. d., str. 62—63.

³⁷ Tako se n. pr. puščice, ki so podobne lastavičjemu repu, javljajo po J. Eisneru na področju Češkoslovaške v stari, srednji in mladi gradiščanski kulturi (J. Eisner, *Zaklady kovarstvi v dobe hradištni v Československu, Slavia Antiqua*, v. I, Poznań 1948, str. 382).

³⁸ *Mainzer Zeitschrift* 1934, str. 80.

³⁹ J. Hampel, *Alterthümer des frühen Mittelalters in Ungarn*, Bd. I, str. 410, str. 785—786.

⁴⁰ *Varstvo spomenikov*, II, 3—4, Ljubljana, str. 60.

⁴¹ *Istotam*.

⁴² J. Korošec, n. d., str. 90—91.

⁴³ J. Kastelic, *Slovanska nekropola na Bledu*, Ljubljana 1950, str. 32; J. Korošec, *Slovansko grobišče na Ptujskem gradu*, Ljubljana 1950, str. 61—62; L. Karaman, *Iskopine društva »Bihača« u Mravincima i starohrvatska groblja*, Rad JA, 1940, str. 34.

Leta 571. so porušili Trst.⁴⁴ Toda dejstvo je, da v grobnem inventarju iz Brežca niso zastopani tipični langobardski predmeti: fibule z ovalno ного in uhani s košarico. Sicer je res, da so v langobardskih grobiščih v Italiji najdene enakokrake fibule in sploh »bizantinski«⁴⁵ inventar v moških grobovih, kar kaže v našem primeru na vojake in opravičuje odsotnost fibul z ovalno ного, toda ne daje zadovoljiv odgovor za uhane, ki so po N. Åbergu številni, toda negermanski.⁴⁶ Ker je znano, da se javljajo »bizantinski«⁴⁷ predmeti v langobardskih grobovih šele s stilom II (600—700),⁴⁷ je s tem grobišče na Brežcu, v kolikor je langobardsko, datirano točno v razdobje avarsko-slovanskih-langobardskih vpadov v Istro okoli leta 600. Kakor vidimo, dopuščajo pokopavanje Langobardov na Brežcu tako zgodovinska dejstva kakor arheološka analiza. Toda arheološka analiza in zgodovinska dejstva dopuščajo še eno možnost. Kakor v grobovih na Brežcu, tako nastopajo tudi v langobardskih grobovih v Italiji včasih »bizantinski«⁴⁸ predmeti sami, brez spremstva tipično langobardskega inventarja. N. Åberg misli, da gre v teh primerih za negermanske vojake v langobardski službi.⁴⁸ Prav tako so morda tudi na Brežcu pokopani negermanski vojaki, ki pa niso bili v langobardski, ampak v bizantinski službi; Istra je namreč bila od leta 539. do leta 778. vključena v bizantinsko državo. Listina o rižanskem zboru nas obvešča o tržaškem numerusu, ki je bil verjetno formiran že za langobardskih vpadov.⁴⁹ Prav lahko so torej bili pokopani na Brežcu vojaki bizantinske posadke kaštela Buzet (Pinguentum), ki leži na strateško nadvse pomembnem mestu.

Rekel sem že, da se grobišče na Mejici razlikuje od grobišča na Brežcu. Köttlaški in belobrdski uhani, zapestnica s kvačico, karolinški stekleni biseri, verjetno tudi ostali, žal nepoznani inventar, in kot najboljša opora Lotarjev novčič, dokazujejo, da je bilo grobišče na Mejici v uporabi v IX., X. stoletju. Skoda je, da ne vemo, kateri Lotar je dal kovati naš novčič. V poštev prideta Lotar I, rimski cesar (817—855) in Lotar, sin kralja Hugona, kralj Italije (931 do 950). S. Gandusio misli na Lotarja, rimskega cesarja.⁵⁰ Ker nimamo podrobnega opisa grobne najdbe, je vsak zaključek hipotetičen. Glede na predmete, ki so na Mejici najdeni, prihajata v poštev tako eden kakor drugi.

Sele sedaj, ko sem ugotovil, kdaj je bilo grobišče na Mejici v uporabi, prehajam na analiza samega grobišča, pri čemer si bom pomagal s paralelami iz sosednjih staroslovanskih grobišč.

⁴⁴ B. Benussi, n. d., str. 8—15.

⁴⁵ N. Åberg, n. d., str. 70, 131.

⁴⁶ Da ne misli morda N. Åberg pri tem na uhane, najdene v grobovih iz Mejice? Tako sta n. pr. S. Fuchsu grobišči v okolici Buzeta navzlic močnemu langobardskemu navdihu negermanski, ker gleda na grobišči kot na eno samo veliko celoto (F. Fuchs, n. d., str. 644).

⁴⁷ N. Åberg, n. d., str. 131.

^{48a} Edino v zvezi z navedeno datacijo grobišča na Brežcu je mogoče sprejeti S. Fuchsovo mišljenje, da so v okolici Buzeta pokopani Avari. Vsekakor so tu bili pokopani tudi konjeniki, saj to dokazujejo v grobovih najdene podkve in žvale.

⁴⁸ N. Åberg, n. d., str. 131, 132.

⁴⁹ B. Benussi, n. d., str. 51—54; G. de Vergottini, n. d., str. 56; F. Cusin, *Appunti alla storia di Trieste*, Trst 1930, str. 43—44; R. Udina, *Il placito di Risano*, AT, III. S. v. XVII, 1932, str. 17.

⁵⁰ AT, III. S. v. XIV, str. 275.

Grobišče na Mejici je plano grobišče na vrste. Grobovi so izkopani v rumeni ilovici, ki je zgoraj brez kamenja.⁵¹ Dno grobov je ponekod popločeno, med grobovi je kamnita plošča, pod glavo pa kamnita blazina. Če vzporedimo naša grobišča z grobišči v Dalmaciji, a to nam v Istri dopušča še večja kontinuiteta z antiko vidimo, da v Dalmaciji dno iz nepravilnih kamnitih plošč zamenjuje deske grobov iz poganskega razdobja.⁵² Kamnita pregrada bi pomenila prehod od navadnih grobnih jam h kamnitim grobovom.⁵³ Grobovi iz Dubine, ki imajo tri kamne okoli glave, so po konstrukciji mlajši od grobov na Mejici. Mlajši so tudi grobovi iz Beninića in Peničića, ki gredo v vrsto grobov s kamnito oblogo. Grobovi v Sloveniji so v glavnem brez opaznih regularnih oblik.⁵⁴ Izjema je Bled⁵⁵ in deloma Ptuj.⁵⁶ Naši grobovi so torej, kar se tiče oblik, nekako v sredini med grobovi iz Dalmacije in grobovi iz Slovenije. Kamnite blazine ne srečamo v staroslovanskih grobovih niti v Dalmaciji niti v Sloveniji. Do sedaj je znan samo en primer, v katerem je bila mrliču podstavljena kot blazina opeka.⁵⁷ Ta običaj je, kakor mi kaže razpoložljiva literatura, Slovanom sploh neznan. V Istri pa je zapažen v vseh staroslovanskih grobovih. Kamnita blazina je najdena tudi v grobu iz VI/VII. stoletja v prostoru št. 7 severne bazilike v Vizačah (Nesactium).⁵⁸ Tudi v langobardskih grobovih v Italiji so našli pod glavo blazino, ki pa je običajno iz opeke. C. Cecchelli misli, da so hoteli s tem pokojniku omogočiti pogled na sončni vzhod.⁵⁹ Kamnite blazine srečamo tudi v gotško-alemskih grobovih v Kranju.⁶⁰

Za naša grobišča je značilno veliko število nožev. Mrličji jih držijo običajno v desni roki. V Kninu je fra Marun našel v grobovih iz druge polovice VIII. stoletja, na južni strani bazilike, v mrličevi desnici nožič.⁶¹ L. Karaman misli, da je tudi v tem primeru visel nož, kakor je bil običaj, na pasu, samo da niso pri izkopavanju na to pazili.⁶² Naša grobišča, pa tudi grobišče v Veliki Gorici,⁶³ iz začetka IX. stoletja, dokazujejo, da je beležka fra Maruna pravilna. V Sloveniji niso našli nož niti v enem primeru v rokah. Pač pa je ta običaj ugotovljen v staroslovanskih grobovih iz Moravske.⁶⁴ Kar pa se tiče samega števila nožev, nam nudijo sorodno sliko samo köttlaška najdišča v Sloveniji.⁶⁵ Dalmatinski grobovi iz IX., X. stoletja so dali samo en nožič;⁶⁶ tudi v belobrdskih so redki.⁶⁷ Čeprav se nož običajno prišteva med orodje, lahko služi tudi kot orožje. Položaj

⁵¹ Zapisnik Borisa Bačića, prot. št. 454/48.

⁵² L. Karaman, n. d. (Mravinci), str. 30.

⁵³ Istotam, str. 26.

⁵⁴ J. Kastelic, n. d. (Bled), str. 17.

⁵⁵ Istotam, str. 26.

⁵⁶ J. Korošec, n. d. (Ptujski grad), str. 18—21.

⁵⁷ L. Karaman, n. d., str. 43, op. 90.

⁵⁸ AeM, v. XXX, Poreč 1914, str. 18.

⁵⁹ C. Cecchelli, I monumenti del Friuli dal sec. IV al XI, Milano-Roma 1943, str. 190.

⁶⁰ Jahrbuch der K. K. Z. K., II. Bd./I. Teil, Wien 1904, str. 238; Jahrbuch für Alterthumskunde, I. Bd, Wien 1907, str. 56.

⁶¹ L. Karaman, n. d., str. 16.

⁶² Istotam.

⁶³ Vjesnik hrvatskog arheološkog društva, v. X, 1908/09, str. 128, grob 18.

⁶⁴ J. Poulik, Staroslovanska Morava, Praga 1948, str. 41.

⁶⁵ J. Korošec, n. d. (Staroslovanska grobišča), str. 113; J. Kastelic, n. d., str. 43.

⁶⁶ L. Karaman, n. d., str. 16.

⁶⁷ J. Korošec, n. d., str. 113; isti, n. d. (Ptujski grad), str. 104.

nožev v naših grobovih govori za orožje, zlasti, ker so najdene v rokah tudi puščice. Tudi dolžina noža na sl. 1 potrjuje zgornjo domnevo.

Ko sem že pri orožju, bi omenil, da so našli jugovzhodno od Buzeta, v Selcih, pri cerkvi sv. Jelene, skelete s kratkimi in širokimi sabljami. A. Puschi misli z vprašanjem, da gre za rimske skelete.⁶⁸

Kresilni kamni s kresilom so najdeni v Dalmaciji v Biskupiji pri Kninu in v Koljanih, t. j. v grobovih iz poganskega obdobja, iz VIII. stoletja.⁶⁹ Sicer se javlja samo kresilo kot del nošnje tudi v mlajših grobovih.⁷⁰

Kakor vidimo, so obdržali Slovani, ki so pokopavali svoje mrtve v grobišču na Mejici in širši okolici Buzeta, v pogrebnihih običajih marsikaj iz poganskih časov. Grobišče je na vrste, a med izkopavanjem niso odkrili nikakih ostankov nadgrobnice cerkve, v grobovih pa je najdeno orožje (puščice in morda noži) in kresilni kamni s kresili. Ugotovljeni poganski običaji so najboljša osnova za datacijo grobišča, datacijo, ki je potrjena tudi s pisani viri in izkopanim arheološkim gradivom.

Leta 804(?) je bil v kraju Rižana pri Kopru zbor, na katerem so se zastopniki istrskih mest pritožili pred poslanci Karla Velikega proti ravnanju vojvode Ivana. Listina o zboru omenja med drugim tudi Slované, ki jih je vojvoda Ivan naselil v Istro. Imenuje jih pogane,⁷¹ kar so zaradi svojih pogrebnihih običajev vsekakor bili za miselnost romanskega prebivalstva. Ker je bil zbor v Rižani, misli M. Kos, da so se Ivanovi Slovani naselili predvsem nekje v bližini, t. j. v širši koprski okolici.⁷² Da to drži, je pokazala izvršena arheološka analiza grobišča na Mejici. Arheološko gradivo dokazuje, da so Ivanovi Slovani-pogani naselili okolico Buzeta, bregove na severni strani reke Mirne in Bujsko. Skoraj vsa grobišča iz zgodnjega srednjega veka v širši okolici Buzeta in grobišče v Kaštelu so namreč po opisu A. Puschija in zaradi sličnosti z grobiščem na Mejici staroslovanska; samo grobovi v Dubini in na Beniniću so mi staroslovanski z vprašanjem, a grobovi v Sv. Duhu neslovanski (frankovski?). Pretežno köttlaški značaj grobišča na Mejici daje slutiti, da so Ivanovi Slovani prišli v Istro po cesti, ki spaja tržaško zaledje s področjem okoli Buzeta in z dolino reke Mirne.^{72a}

Na osnovi vsega, kar sem rekel o staroslovanskem grobišču na Mejici pod Buzetom, trdim, da je bilo to grobišče v uporabi od konca VII. stoletja, ko so Franki prevzeli oblast v Istri, pa

⁶⁸ AT, III. S, v. XIV, str. 267; da niso morda grobovi avarski?

⁶⁹ L. Karaman, n. d., str. 26.

⁷⁰ Istotam, str. 32.

⁷¹ M. Kos, n. d., str. 56.

⁷² Istotam, str. 65.

^{72a} Do enakega sklepa je prišel pri proučevanju jugoslovanskih dialektov Istre tudi J. Ribarić (Srpski dijalektološki Zbornik, knj. IX, Beograd 1940, str. 9).

do druge polovice X. stoletja. Najstarejši so grobovi z noži, s puščicami, kresilnimi kamni, z zapestnico s kijasto ojačenimi kraji in »bizantinskimi« uhani, najmlajši pa grobovi z belobrskimi uhani. Čeprav bi slednji dopuščali uporabo grobišča tudi v XI. stoletju, je to v Istri izključeno. Cerkev s tradicijo, ki ne pozna cezure s starokrščanskim razdobjem in izgrajeno farno organizacijo, ne bi dovolila pokopavanja mrtvih v grobišču na vrste, brez nadgrobne cekve. Kompromisi s poganškimi običaji so v Istri v XI. stoletju nemogoči. Belobrski uhani grede glede na grobišče kot celoto najkasneje v drugo polovico X. stoletja in kažejo morda na doseljevanje severnočakavskega prebivalstva iz Pazinštine v predele okoli Buzeta.

Arheološka lopata bo pokazala, kje je bilo naselje, kateremu je grobišče pripadalo. Prebivalci Buzeta niso uporabljali grobišča na Mejici. Leta 804. so ti še Romani (znano je, da so romanski zastopniki kaštela Buzet prisostvovali na zboru v Rižani,⁷³ a grobni dodatki in način pokopavanja izključujejo pokopavanje Romanov v grobišču na Mejici. Po letu 804 se Buzet javlja ponovno v listinah leta 932.⁷⁴ Da se je romansko naselje obdržalo med Slovani, je popolnoma mogoče. Slovani niso prišli okoli leta 800. v Istro kot vojaki, s silo, temveč so jo naselili kot poljedelci in pastirji v sporazumu z državno oblastjo.⁷⁵

Malo je pisano o grobiščih iz zgodnjega srednjega veka v ostalih predelih Istre.

Ko so leta 1899. razširjali pokopališče pri cerkvi sv. Andreja pri Karojbi, so naleteli na poznobizantinski kamniti sarkofag in na srednjeveške zlate in srebrne predmete, kakor uhane, pasne spono itd.⁷⁶

Okoli izginule cerkve sv. Sabe pri Skitači je staro pokopališče, ki ga še dandanes uporabljajo prebivalci podfare Šaini.⁷⁷ Arheološko izkopavanje bi dalo verjetno zanimive rezultate, kajti tu je v srednjem veku tekla hrvatsko-romanska etnična meja.

V Puli so najdeni grobovi iz razdobja preseljevanja narodov na Valturski cesti in na več mestih okoli Arene. Največje grobišče iz tega časa je bilo tik same Arene, na njeni morski strani. Skeleti so ležali na rimskem pločniku. A. Gnirs misli, da izvira grobišče iz konca V. in iz VI. stoletja. Grobni dodatki so po njegovi beležki tipični za razdobje preseljevanja narodov. Pleme, kateremu grobišče pripada, je prišlo po njegovem mišljenju v Istro od severa ali vzhoda in uporabilo Areno, ki leži pred samim mestnim obzidjem, za svoje prebivališče.⁷⁸

Da je hrvatski del južne Istre pokopaval mrličke kot dalmatinski Hrvati, sklepam po običaju, ki je bil splošen še pred nekaj sto leti. Mrličke so stavljali ne samo v navadne grobne jame, ampak tudi v kamnite grobnice. Te so zidali popolnoma primitivno, ne da bi uporabljali malto ali pa redko apno. Takšne grobnice so odkopali leta 1908. v Mutvoranu. V njih so bili razen skeletov tudi razni okrasni predmeti. Najdeni so različni prstani, uhani, stekleni biseri, križci, novci in medalje. Poleg številnih beneških (od konca XIII. do XVIII. stoletja),

⁷³ AT, III. S, v. XVII, str. 63.

⁷⁴ F. Kos, Gradivo II, Ljubljana 1906, št. 350.

⁷⁵ M. Kos, n. d., str. 60–61.

⁷⁶ AeM, v. XVI, 1900, str. 417.

⁷⁷ Pagine istriane, v. VII, Koper 1909, str. 81–82.

⁷⁸ Jhhft. d. ÖAI, Wien, Bd. XI, str. 167; istotam, str. 189, 190. M. Ducatti, Catalogo del Museo civico di Pola, 1907, str. 63, št. 48, omenja lok langobardske fibule, ki je po opombi S. Schiavuzzija najden v Areni (arhiv Muzeja v Puli, protokolarna številka 27/1907).

goriških (iz kraja XVIII. stoletja), salzburških (iz konca XV. stoletja) denarjev je najden tudi novčič srbskega kralja Uroša V., oziroma Dušana Silnega (1351—1355) in tržaškega škofa Arlonga de Visgonija (1240—1280). Po nadgrobnih spomenikih in najdenem denarju sodeč je bilo pokopališče v Mutvoranu v uporabi od XVIII. stoletja naprej.⁷⁹ Toda v zemlji so najdeni tudi dovratniki neke cerkve, ki so okrašeni z zanimivim živalskim okrasjem zgodnjeromanske rustične izdelave.⁸⁰ Vse kaže, da je bilo na tem mestu pokopališče z nadgrobnjo cerkvijo že v XI. stoletju, ali pa celo še bolj zgodaj.

Starohrvatski grobovi iz IX., X. stoletja so po opisu v literaturi pri sv. Lovreču na Cresu. Tu so bili najdeni poleg rimskih grobov, ki jih datirajo od III. stoletja naprej, tudi skeletni grobovi, ki so bili omejeni s kamnitimi ploščami, med katerimi ni bilo maltastega veziva in ki so pokriti s kamnito ploščo.⁸¹

S tem je prvi del članka zaključen. V drugem delu so predmet razpravljanja najdba iz zgodnjega srednjega veka, na katero so slučajno naleteli med obema vojnoma, a smo zanjo izvedeli šele po osvoboditvi Istre (A) in predmeti iz istega razdobja, ki so bili najdeni v shrambi Arheološkega muzeja Istre v Puli (B, E), Muzeja v Poreču (C) in v shrambi arheološke zbirke v Osoru (D).

A. Slučajna najdba

Predsednik KNO Pazin Antun Krajcar je izročil 8. VII. 1952. leta kustosu Borisu Bačiću, ravnatelju Arheološkega muzeja Istre bronasti uhan (i. št. 751/S; tab. V, 3). Dobil ga je od Antuna Peteha iz Modrušana pri Kanfanarju. Obroč ovalnega preseka je na enem koncu zaključen šiljasto, na drugem topo. Spodnji del je okrašen s tremi medseboj spojenimi obročki. Uhan je ulit s kalupom po voščenenem modelu. Velikost uhana je $3 \times 2,9$ cm. Po pripovedovanju Antuna Peteha so ga našli leta 1925 ali 1926 pri oranju njive, imenovane Grabrovica (širši teren, v katerega je njiva vključena, se imenuje Kortina) v skeletnem grobu, ki je bil omejen s štirimi ploščami. Kamnita plošča je bila tudi na prsih. Razen zgoraj omenjenega uhana je bil v grobu še en popolnoma sličen uhan, ki pa se je izgubil. V bližini groba je bil najden okrogli, 4 cm široki bronasti prstan polkrožnega preseka (i. št. 750/S; tab. V, 4) in srebrni novčič silikva (i. št. 749/S; tab. V, 5) gotskega kralja Vitigesca (536—540). Premer dobro ohranjenega novčiča je 1,35 cm, teža 1,46 g. Na sprednji strani je doprsje bizantinskega cesarja Justinijana (527—566) z bisernim diademom na glavi in napisom (DNI)VST(I)NIAN AVG, na reverzu pa znotraj okvirnega venca napis v štirih vrstah DN/VVIT/IGES/RIX.^{81a} Antun Peteh se spominja, da so še pred prvo svetovno vojno našli v sosednjem vinogradu otroški skeletni grob s srebrnim prstanom.

Na njivi Grabrovici sem 6. maja 1953. leta sondiral na petih mestih. Našel sem samo nekaj odlomkov zelo trošne, v lom črne keramike. Glini so pri-mešani komaj zaznavni drobci kvarcitnega peska.

⁷⁹ AeM, v. XXX, Poreč 1914, str. 200—206. K. Stockert je v članku: Beitrag zur serbischen Münzkunde (Num. Zeitschrift 51/1918, str. 191—193) popravil mnenje B. Schiavuzzia, da pripada srebrni srbski polgroš Urošu III (1241—1272).

⁸⁰ Jstotam, str. 201.

⁸¹ Pagine istriane, v. XI, Koper 1913, str. 104—107.

^{81a} F. F. Kraus omenja v svojem delu Die Münzen Odoakars und des Ostgotenreiches in Italien (Hallé 1928) na str. 195, št. 15 enak srebrni novčič — silikvo Vitigesca kot edini primer tega tipa. V kolikor ni bil od 1928. l. dalje najden še kak primer, je silikva iz Modrušana drugi znani novec.

B. Shramba Arheološkega muzeja Istre v Puli

1. Bronasti uhan (i. št. 794/S; tab. III, 4). Obroč kvadratnega preseka je odlomljen na zgornji strani. Spodnji del je okrašen s tremi med seboj spojenimi obročki. Uhan je izdelan v tehniki ulivanja s kalupom po voščnem modelu. Velikost je $4,7 \times 3,4$ cm;

2. kot zgoraj (i. št. 795/S; tab. III, 2). Obroč je zaključen na enem koncu šiljasto, na drugem kijasto. Velikost je $5 \times 4,1$ cm;

3. kot zgoraj (i. št. 796/S; tab. III, 1). Koti med obročki so izpolnjeni s trikotnimi vložki. Velikost je $5,1 \times 4,6$ cm;

4. kot zgoraj (i. št. 797/S; tab. III, 3). Obroč je odlomljen na zgornji strani, od obročkov je ohranjen samo eden in polovica drugega. Velikost je $3,9 \times 2,8$ cm;

5. kot zgoraj (i. št. 798/S; tab. III, 6). Na spojih obročka z obročki so drobne točkice. Obroč je zaključen na enem koncu šiljasto, na drugem pa z ojačenim dvotračnim prstanom, z luknjico na strani, ki je nasprotna šiljku. Velikost je $3,7 \times 3,3$ cm;

6. kot zgoraj (i. št. 799/S; Tab. III, 5). Obroč je na zgornji strani odlomljen, na spodnjem koncu pa je zaključen s prstanom. Velikost je $4 \times 3,4$ cm;

7. srebrni uhan (i. št. 782/S; tab. III, 8). Obroč okroglega preseka je zaključen na eni strani šiljasto, na drugi pa s kocko s prisekanimi vogali. Izdelan je v tehniki ulivanja. Velikost uhana je $3,1 \times 3,4$ cm;

8. kot zgoraj (i. št. 783/S; tab. III, 7);

9. bronasta ščitasta fibula (i. št. 792/S; tab. IV, 5). V koncentričnih krogih je okrašena z vrezanimi in vžigosanimi vzorci (povezane pičice, krožnice, valovnice, krogci, krogci s piko v sredini, grški križ z razširjenima in ravno odrezanima krakoma). Osnova železne igle, ki je bila na spodnji strani ploščice, je pričvrščena z dvema zakovicama. Premer fibule je 3,6 cm;

10. bronasti jeziček pasice (i. št. 780/S; tab. IV, 3). Podoben je črki U. Gornji del je razklan, v nastalo odprtino pa so vtaknili konec pasice, ki je bila pri-trjena na jeziček z dvema žebličkoma. Velikost jezička je $10,3 \times 2,2$ cm;

11. del bronaste sponje z okovom (i. št. 779/S; tab. V, 2). Ovalni okvir je ulit skupaj z zaokroženim okovom, ki je zaključen s polkrožno izboklino. Okov je okrašen z naturalistično izvedenim listnim okrasom (polovica palmovega lista). Velikost je $3,3 \times 3$ cm;

12. železna trobridna puščica (i. št. 778/S; tab. IV, 8). Trn je odlomljen na spodnji strani. Velikost je $5 \times 2,2 \times 2$ cm;

13. bronasti okov na vrhu šlema (i. št. 777/S; tab. V, 1). Sestavljata ga dve ploščici, ki sta spojeni z masivno kvačico. Ploščica s trikotnim izrezom in profiliranim zaključkom, ki je na spodnji strani odlomljen, je podobna liri. Okrašena je s psevdofiligranskim, nežno stiliziranim listnim okrasom. Druga ploščica je podolgovate oblike. Na krajših straneh je zaobljena, na daljših rahlo valovita. Velikost prve ploščice je $4,9 \times 1,9$ cm, velikost druge $5,2 \times 1,6$ cm. Grobni inventar neznanega števila grobov tvori skupina predmetov, ki so bili, kakor čitamo na priloženem listu, najdeni 4. maja 1934. leta na zemljišču Antuna Tomasonija na Vrhu nad Brkačem pri Motovunu. Na mestu samem je kustos Boris Bačić izvedel, da so našli v nekem vinogradu na južni strani hribčka okoli

10 skeletnih grobov. Vsi so bili omejeni s kamnitimi ploščami. Ljudje se spominjajo, da so videli v grobovih železni nož in prstane z obročki.⁸² V grobovih so najdeni naslednji predmeti:

1. bronasti uhan (i. št. 776/S; tab. V, 7). Obroč je zaključen na enem koncu šiljasto, na drugem topo. Na spodnjem delu so trije med seboj spojeni obročki, ki so levo in desno flankirani s trikotnim vložkom. Tehnika izdelave je ista kot pri uhanu skupine A in skupine B 1—6. Velikost je $3 \times 2,6$ cm;

2. kot zgoraj (i. št. 775/S; tab. V, 8). Podoben je uhanu B 3, razlika je le v tem, da je spodnji kraj obroča zaključen kot pri uhanu B 5. Velikost je $4,7 \times 2,8$ cm;

3. kot zgoraj (i. št. 774/S; tab. V, 9). Obroč je ovalnega preseka, spodnji del je sploščen. Velikost je $3,9 \times 2,7$ cm;

4. kot zgoraj (i. št. 773/S; tab. V, 10). Velikost je $4,2 \times 2,6$ cm;

5. kot zgoraj (i. št. 772/S; tab. VI, 1). Spodnji del obroča je zaključen stožčasto. Velikost je $3,9 \times 3,8$ cm;

6. kot zgoraj (i. št. 771/S; tab. VI, 2). Velikost je $3,5 \times 2,7$ cm;

7. kot zgoraj (i. št. 770/S; tab. VI, 3). Ohranjen je samo spodnji del obroča. Velikost je $1,2 \times 2,5$ cm;

8. bronasta pasna spona s trikotnim predrtim okovom (i. št. 765/S; tab. V, 6). Ovalni okvir polkrožnega preseka je zaključen na spodnji strani z brvjo štirikotnega preseka in z dvema uškama. Trn štirikotnega preseka z uško na spodnji strani osnove je na koncu lokasto zavit. Okov z dvema uškama na zgornji strani in z dvema okroglima ter enim srčastim izrezom, je zaključen z ovalno izboklino, na kateri je rahlo vrezan znak. Os, ki je vtaknjena v vse do sedaj omenjene uške, veže okvir, trn in okov v celoto. Na spodnji strani okova so tri uške. Velikost spona z okovom je $6,6 \times 3,1$ cm;

9. preprosta bronasta spona (i. št. 761/S; tab. VI, 7). Ovalni okvir je polkrožnega preseka. Trn ima na začetku kvačico, na koncu pa je lokasto povit ob okvir. Velikost je $2,6 \times 2,9$ cm;

10. preprosta železna spona (i. št. 761/S; tab. VI, 8). Pravokoten okvir je v preseku kvadraten. Velikost je $1,8 \times 3$ cm;

11. preprosta železna spona (i. št. 760/S; tab. VI, 9). Okvir kvadratnega preseka je podkvaste oblike. Velikost je $2,9 \times 3,9$ cm;

12. privesek z obročkom (i. št. 757/S; tab. VI, 5). Velikost je $2,2 \times 1,5$ cm;

13. okrogli gumb z obročem na spodnji strani (i. št. 758/S; tab. VI, 6). Premer je 2,5 cm;

14. bronast prstan okroglega preseka z vrezanim križem na ploščici (i. št. 756/S; tab. VI, 4). Premer je 2,3 cm;

15. del ploščice, okrašene z volutami (i. št. 759/S; tab. VI, 10). Material je zlitina bron in svinca. Velikost je $3,1 \times 2,6$ cm;

16. železna puščica (i. št. 755/S; tab. VI, 11). Slična je lastavičjemu repu. Tulec je tordiran. Velikost je $6,5 \times 1,8$ cm, premer tulca 0,8 cm.

⁸² Arhiv AMI, prot. št. 313/53, od 29. V. 1953. V Brkaču so bili najdeni tudi štirje zlatniki bizantinskega cesarja Justina II. (565—578) AeM, v. XIII, str. 416.

C. Shramba Muzeja v Poreču

1. Okrogla bronasta fibula (i. št. 781/S; tab. III, 10). Na obodu so bile v enakih razmakih štiri glave roparskih ptic z močno ukrivljenim kljunom, ki so podaljševale fibulo. Ena glava je odbita, od druge je ostala samo polovica. Plošča je okrašena z osmimi pičicami, ki so postavljene krožno v enakih presledkih in povezane z ozkimi trakovi tako, da so nastale štiri skupine s po dvema povezanima točkicama. Na sredini plošče in na mestu očes so celice, izpolnjene z rdečim steklom. Fibula je ulita istočasno s ptičjimi glavami. Premer je 3,1 cm;

2. bronasti jeziček pasice (i. št. 788/S; tab. IV, 2). Podoben je zaokroženi črki U. Gornji del črke je ozek in nadkrit z okroglim zaključkom, ki je okrašen s stilizirano rozeto. Osnovna površina je izpolnjena z dvema žleboma, ki tečeta vzporedno z okvirom, in z dolgim, ravnim žlebom v sredini. Vrhovi med žlebi so vertikalno narezani. Velikost je $6,6 \times 1,8$ cm;

3. bronasti okov spona (i. št. 789/S; tab. IV, 7). Okvir, ki je podoben liri, je zaključen na vsaki strani s stilizirano živalsko glavo. Osnovna površina je izpolnjena z moško glavo. Lasje so naznačeni z vrezi. Pod dolgimi trepalnicami so velike oči, nos je podolgasto pravokotne oblike, dolgi brki se spuščajo čez odprta usta, gosta brada je naznačena z vertikalnimi vrezji. Lične kosti so izbočene. Spodnja stran okova je zaprta s široko brvjo in z dvema uškama. Prazen prostor med brvjo in najožjim razponom lire je izpolnjen s trikotnim vložkom. Okras je ulit istočasno z okovom. Velikost je $3,7 \times 2,4$ cm.

D. Shramba arheološke zbirke v Osoru

1. Bronasta enakokraka fibula (i. št. 747/S; tab. IV, 1). Trapezasta kraka sta okrašena na sredini s štirimi koncentričnimi krogi. Vogali na zaključnih stranicah trapeza so izpolnjeni z dvema koncentričnima krogoma, ob podolžnih stranicah in na loku so nanizani krogci. Povsod je v sredini pičica. Fibula je ulita, okrasni vzorci so žigosani naknadno. Velikost je $7 \times 2,5$ cm;

2. bronasti uhan (i. št. 746/S; tab. III, 9). Obroč okroglega preseka je zaključen na enem koncu šiljasto, na drugem pa s kvadrom, ki ima prisekane vogale in na sredini vsake stranice pičico. Velikost je $3,2 \times 2,9$ cm;

3. bronasta okrogla fibula (i. št. 745/S; tab. IV, 6). V sredini je majhna okrogla luknja, na obodu polkrožne izbokline. Okrašena je s šesterokrako zvezdo. Kraki trikotne oblike in volute med kraki in krožnico so izpolnjeni s pičicami. Premer je 3,9 cm.

Za večino predmetov pod A do D ne vemo niti točna najdišča niti okolnosti najdbe. Še največ podatkov imamo za skupino A, za grobove iz Brkača v skupini B in za predmete iz skupine D, ki so bili verjetno najdeni v skeletnih grobovih osorskega grobišča.⁸³ Mislim, da so tudi ostali predmeti najdeni v grobovih iz zgodnjega srednjega veka. Pri skupini B prihaja v poštev že omenjeno grobišče v okolici puljske Arene, pri skupini C pa grobovi iz Karojbe. Seveda je to domneva, za katero govorijo le kratke beležke v strokovni literaturi. Naši predmeti so bili prav lahko najdeni tudi v nekem neznanem najdišču, ali pa celo samo prineseni v muzej brez vsakih podatkov. Da bi bil kateri od naštetih predmetov najden v ruševinah nekega naselja iz zgodnjega srednjega veka, je

⁸³ Notizie di scavi, S. V., v. XXI, Roma 1924, str. 148.

skoraj izključeno. Izkopavanja v tej smeri so do leta 1948 v Istri domala neznan. Izjema je le majhen sektor v tako imenovanem bizantinskem kastrumu na Brionih.⁸⁴ Prav tu pa je bil leta 1952 najden samo en bronasti uhan tipa B 1 do 6, dasiravno je bila tedaj izkopana površina nekajkrat večja.

Grobovi, v katerih so bili najdeni naši predmeti, so iz VI. in VII. stoletja n. e. in ne pripadajo starorimskemu prebivalstvu. Grobovi le-tega, ki so prišli na dan v Puli, Poreču in Puljštini, se razlikujejo tako po načinu pokopavanja, kakor tudi po grobnem inventarju od grobov iz Brkača, Modrušanov, okolice Arene in verjetno tudi iz ostalih neznanih najdišč. Grobovi staroromanskega prebivalstva so najdeni vedno v sklopu nagrobne cerkve. Mrliči so pokopani v narteksu in okoli cerkve. Položeni so v sarkofage, zidane grobnice in v navadne grobne jame posamično in v družinskih grobnicah. Orientacija skeletov je različna. Najdbe nagrobnih spomenikov z napisi in najdbe grobnega inventarja so redke. V sarkofagu iz polovice VI. stoletja, ki so ga odprli v Val Sudigi med Pulo in Galežanom, so našli nekaj steklenih biserov, a na pokopališču Čimare pri Poreču so navzlic velikemu številu starokrščanskih in zgodnjerednjeveških grobov našli samo en srebrn prstan z vrezano palmo na ploščici.⁸⁵ V Modrušanih in Brkaču pa je najden relativno bogat inventar, v katerem je tudi orožje (Brkač), grobna arhitektura je drugačna,⁸⁶ o kaki nagrobni cerkvi ni sledu niti na mestu samem niti v tradiciji.

Silikva gotskega kralja Vitigesca — potrebna je seveda določena previdnost, ker je najdena izven groba — stavlja grob v Modrušanih v čas med leti 536 in 539. Leta 539 so namreč Bizantinci ponovno zavzeli Istro, a po najdbah got-

⁸⁴ Jahrbuch für Altertumskunde, V. Bd., Wien 1911, str. 94—97; AeM, v. XLVII, Pula 1935, str. 295.

⁸⁵ V literaturi se omenjajo naslednja pokopališča opisanega tipa: Pula, pri baziliki Formoza (AeM, v. XXXVIII, Poreč 1926, str. 63); Pula, pri cerkvi sv. Mihočila, AeM, v. L, Pula 1958, str. 253; Pula, pri nagrobni cerkvi sv. Teodora (Jahrbuch des K. K. Z. K., N. F., IV/I. Teil, Wien 1906, str. 255—256); na otokih v puljskem zalivu (Jahreshefte d. ÖAI, Bd. XIV, 1911, str. 188); na otoku sv. Katarina (istotam, str. 192—193); Pula, pri baziliki Felicita (Jahrbuch des kunsth. Inst. K. K. Z. K., H. I—IV, 1911, str. 34—35); splošno za Pulo (AeM, v. XLIV, Pula 1932, str. 35—36, 39, 41, 46); pri cerkvi sv. Petra na Brionih (Jahrbuch des kunsth. Inst. K. K. Z. K., H. I—IV, 1911, str. 46); pri cerkvi v Val Sudiga (istotam, str. 22—23); pri sv. Ivanu na Funtani pri Pomerju (AeM, v. XXIII, Poreč 1907, str. 205—206); pri Šmohorju pri Stinjanu (AeM, v. XXIV, Poreč 1908, str. 13); v narteksu bazilik v Vizačah (AeM, v. XXX, Poreč 1914, str. 17—18, 20—31); pri sv. Silvestru pri Galežanu sta pokopana v sarkofagu iz IX. stoletja dva romanizirana langobardska klesarja (AeM, v. XLIV, Pula 1932, str. 46); pri baziliki v Banjolah pri Vodnjanu (AeM, v. XXIV, Poreč 1908, str. 360); v Balah (G. Caprin, L'Istria nobilissima, Trst 1905, str. 67); pri baziliki na Brionih (Jahrbuch für Altertumskunde, V. Bd., Wien 1911, str. 77—78, 78—80, 93); pri Poreču na parc. 1350 (AeM, v. XIV, Poreč 1898, str. 497 do 498, 505, 499—501; AeM, v. X, Poreč 1894, str. 504 sl.; AeM, v. XXIX, Poreč 1913, str. 160 sl.); Poreč, pri cerkvi sv. Tomaža (AeM, v. XXVIII, Poreč 1912, str. 216 do 218); v atriju Evfrazijeve bazilike (AeM, v. XIV, str. 414); pri cerkvi sv. Ivana pri Poreču (AeM, v. XXIX, str. 138); splošno za poreška pokopališča (AeM, v. XXIX, str. 185, op. 235).

⁸⁶ Blizu ostankov cerkvice sv. Lovrenca pri Ližnjanu so našli 3. II. 1939. leta sedem človeških glav v grobnicah, ki so bile omejene s kamnitimi ploščami. Dodatki niso najdeni. Za sedaj je še težko reči, komu pripadajo ti grobovi, ki kažejo tako na staroromansko kot na novo prebivalstvo (AeM, v. L, str. 242); etnično in časovno nedoločeni so tudi grobovi v rimskem sloju, najdeni v Puli, pod Kaštelom, takoj za mestnim obzidjem (Mitt. Z. K., 1906, str. 202, op. 2).

skega denarja v Italiji vemo, da je bil z bizantinsko reokupacijo gotski denar povsod takoj vzet iz prometa.⁸⁷ Zgornjo datacijo potrjuje tudi ostali najdeni drobni inventar. Slični uhani so izkopani na Siciliji v grobovih iz VI. stoletja,⁸⁸ bronaste spone s predrtim okovom pa so najdene v velikem številu v grobovih iz V., VI. stoletja na Siciliji in Sardiniji.⁸⁹ Severno od tega področja so taki uhani in spone izjema.⁹⁰ Uhani so še najštevilnejši v Istri (Brkač, Modrušani, B 1 do 6, Brioni), najdišče uhana v predzgodovinskem muzeju na Dunaju je neznano,⁹¹ dva uhana pa sta najdena v okolici Verone, v časovno neodrejenem grobu.⁹² Spone pa so prišle na dan v Kalaja Dalmaces pri Skadru,⁹³ v Panoniji⁹⁴ ter med Illerom in Lehom.⁹⁵ Grob v Modrušanih in grobovi v Brkaču padajo torej časovno v nemirno razdobje bizantinsko-gotske vojne (535—555). Ker kot pokojniki ne prihajajo v poštev staroromanski prebivalci Istre, so v njih pokopani ali vojaki bizantinske vojske, ki je bila etnično zelo raznolika, ali pa Vzhodni Goti oziroma njihovi zavezniki. Za prvo možnost govorijo uhani in spone mediteranskega izvora. Uhani so razvojno v zvezi s sličnimi zlatimi uhani, ki so najdeni v feničanskih ali kartadžanskih grobovih v Tharrosu na Sardiniji.⁹⁶ Brionska najdba dokazuje, da so jih nosili tudi staroromanski prebivalci v Istri. Tehnika ulivanja in material kažeta na masovno proizvodnjo, ki je poenostavljala dragocene bizantinske zlate uhane.⁹⁷ Za Vzhodne Gote (ali njihove zaveznike), ki so gospodarili v Istri in na Kvarnerskih otokih od 493. do 539. leta,⁹⁸ govori predvsem najdba Vitigesove silikve. Verjetno jim pripada tudi grobišče okoli puljske Arene. Morda kažejo na njihovo navzočnost tudi uhani B 7, 8 in D 2.⁹⁹ Gotska

⁸⁷ J. Werner, Münzdatierte austrasische Grabfunde, Berlin und Leipzig 1935, str. 12.

⁸⁸ P. Orsi, *Bizantina Siciliae*, Biz. Zeitschrift XIX, 1910, str. 465, sl. 2; P. Orsi, *Sicilia bizantina*, Roma 1942, str. 159—160. On misli, da so uhani tega tipa specifično sicilijanski.

⁸⁹ Biz. Zeitschrift, Bd. XXI, 1912, str. 199, sl. 12, str. 203, sl. 24; N. Åberg, n. d., str. 119. P. Orsi, n. d. (*Sicilia bizantina*) str. 115, sl. 39 (konec VI. stoletja), str. 185, skupina E.

⁹⁰ Za spone glej opombo v Marlis Franken, *Die Alamannen zwischen Iller und tech*, Berlin 1944, str. 14, op. 3.

⁹¹ Mitt. der prähist. Commission, I. Bd., Wien 1903, str. 114.

⁹² Istotam.

⁹³ F. Nopcsa, *Beiträge zur Vorgeschichte und Ethnologie Nordalbaniens*, Mitth. aus Bosnien und der Hercegovina, Bd. XII, Sarajevo 1912, str. 193, sl. 59.

⁹⁴ J. Hampel, n. d., Bd. I, str. 300—301, glej sl. 734.

⁹⁵ Marlis Franke, n. d., str. 14.

⁹⁶ Glej slike v A. Taramelli in E. Lavagnino, *Il R. Museo G. A. Sanna di Sassari*, Roma 1933, str. 41; enakega mišljenja je tudi P. Orsi, Biz. Zeitschrift, v. XIX, str. 468.

⁹⁷ Biz. Zeitschrift, v. XIX, str. 465; podobni zlati uhani so najdeni v Ceseni (prov. Forli); datirani so v začetek druge tretjine VI. stoletja (Hertha Rupp, *Die Herkunft der Zelleneinlagen und die Almandin-Schreibenfibeln im Rheinland*, Bonn 1937, str. 61).

⁹⁸ B. Benussi, n. d., str. 1—4; Mitis, *Storia dell'isola di Cherso-Ossero* (476 do 1409), AeM, v. XXXVII, Poreč 1925, str. 75—79.

⁹⁹ Uhani s kocko, ki ima prisekane vogale, so bili v prvih stoletjih srednjega veka razširjeni od Črnega morja do Atlantskega oceana (Brenner E., *Der Stand der Forschung über die Kultur der Merowingerzeit*, Bericht röm.-germ. Komm. VII, Frankfurt am Main 1912, str. 293). Najdeni so tudi na Kavkazu, kjer so po P. Orsiju izključeni germanski vplivi (Biz. Zeitschrift, v. XIX, str. 469). N. Åberg misli, da so jih Goti morda sprejeli pod bizantinskim vplivom, ko so prebivali v predeloh ob Črnem morju (n. d., str. 13, 30). Po W. Veecku so številni, v Würt-

je fibula C 1. Močno ukrivljeni kljun ptice roparice pripada okrasnemu motivu Gotov. Mislim, da je fibula razvojno v zvezi z gotskim nakitom v drugi Thiryjevi skupini iz IV. stoletja n. e. (nakit je najden na severnem Kavkazu),¹⁰⁰ samo da je pri naši fibuli težnja po simetriji še bolj poudarjena. Skoraj enaka srebrna okrogla fibula (ploščica je okrašena s sončnimi žarki, štirje močno ukrivljeni kljuni so postavljeni ob obodu tako, da imamo dve skupini s po dvema nasproti postavljenima kljunoma), najdena v bavarskem grobišču na vrste pri Irlmauthu, iz VI. stoletja n. e.,¹⁰¹ je poleg fibule C 1 edina poznana mi objavljena fibula te ra področju Srednje, Zahodne in Južne Evrope vsekakor redke skupine. Irlmauthska fibula datira našo fibulo v VI. stoletje. Razen Vzhodnih Gotov je v tem času v Istri težko najti neko pleme, ki bi mu lahko prisodili fibulo C 1. V zvezi s problemom etničnega nosilca grobov iz Brkača in Modrušanov sta nadvse zanimiva dva »alamanska« uhana, najdena v Morleku v Vipavski dolini,¹⁰² to je v mejah tedanje Istre. Po mojem mnenju gre za derivat uhanov iz Brkača in Modrušanov. Da so prebivali Alamani nekaj časa v bližini vzhodnih meja Italije, je popolnoma mogoče. Znano je, da se je leta 496 odselil pod frankovskim pritiskom del Alamanov proti vzhodu in našel leta 506 zaščito pri Vzhodnih Gotih.¹⁰³ H. Zeiss in B. Grafenauer mislita, da se je del teh Alamanov naselil v Noriku in v zgornji savski dolini (Kranj).¹⁰⁴ Dalje vemo, da so bile od 536. do 563. leta v beneški ravnini alamanske čete, ki so prišle v Italijo preko alpskih prehodov.¹⁰⁵ Kolikor sta »alamanska« uhana iz Morleka res derivat uhanov iz Modrušanov in Brkača, bi to bil arheološki dokaz, ki bi pričal, da so Vzhodni Goti naselili del Alamanov tudi v Istro. Uhana iz Modrušanov in grobni inventar iz Brkača bi v tem primeru dokazovali, da so Alamani prevzeli od staroromanskega prebivalstva nakit in kovanski okras na obleki. Sprejeti nakit so predelovali po svojem okusu (uhana iz Morleka), s čimer so nadaljevali po bizantinsko-gotski vojni v Wirttenbergu in v Švici, kjer so najdeni »alamanski« uhani v grobovih iz prve polovice VII. stoletja.¹⁰⁶

Germanskega značaja je jeziček pasice B 10. Podobni jezički so pogosto v grobovih raznih germanskih plemen.¹⁰⁷ Največ najdb je iz prve polovice VII. stoletja.¹⁰⁸ Točnejša datacija in etnično atribuiranje zavisita vedno od celotne podobe

tembergu najdeni srebrni in bronasti uhani z masivno kocko, ki ima včasih vrezane kroge, izvedeni iz poznorimske osnove (W. Veck, *Die Alamannen in Württemberg*, Berlin und Leipzig 1931, str. 53). Zanimivo je, da sta uhana B 7, 8 enakih dimenzij, kakor enaka srebrna uhana iz alamanskega grobišča Rentlingen II (W. Weeck, n. d. tab. 36 A, 8 a, b; str. 271. Uhana sta datirana v VI. stoletje) in je zelo verjetno, da sta izdelana v isti delavnici.

¹⁰⁰ G. Thiry, *Die Vogelfibeln der germ. Volkerwanderungszeit*, Bonn 1939, str. 17.

¹⁰¹ R. Eckes und H. Zeiss, *Bayrische Reichengräber des VI. Jhh. bei Irlmauth*, Bayrische Vorgeschichtblätter, H. 15, München 1938, str. 51, Taf. IX/3.

¹⁰² J. Kastelic, Najdbe zgodnjega srednjega veka v Gojačah pri Gorici, *Zgodovinski časopis*, Kosov zbornik, L. VI—VII, Ljubljana 1952—1953, str. 99.

¹⁰³ *Istotam*, str. 101.

¹⁰⁴ *Istotam*, str. 102.

¹⁰⁵ J. Werner, n. d., str. 25.

¹⁰⁶ J. Kastelic, n. d. (Gojače), str. 101.

¹⁰⁷ N. Aberg, n. d., str. 105; glej še G. Behrens, *Merowingerzeit*, Mainz 1947, str. 48 in J. Hampel, n. d., Bd. I, str. 282, sl. 655.

¹⁰⁸ Na primer J. Werner, *Das alamannische Fürstengrab von Wittislingen*, München 1950, str. 8.

izkopanega groba.¹⁰⁹ Zato je nemogoče reči, kateremu germanskemu plemenu je pripadal jeziček B 10. Morda so to že bili Alamani, morda Langobardi, a tudi Franki niso izključeni.

Puščica B 12 ima številne paralele v Panoniji, kjer je običajni dodatek v avarskih grobovih.¹¹⁰ Datiram jo na konec VI. ali v začetek VII. stoletja, to je v razdobje avarsko-slovanskih vpadov v Istro.

Germansko-bizantinskega značaja je okov spona C 3. Podoben je bil najden tudi v kraju Luni; sedaj je v muzeju v Firenzi.¹¹¹

»Bizantinskega« značaja so ostali predmeti. Enakokraka fibula D 1 je prvi znani primerek, najden na Kvarnerskih otokih. Dve sta bili najdeni v Brežcu pod Buzetom. V današnjih mejah Italije je najdeno 40 enakokrakih fibul, ki so datirane v VII. stoletje.¹¹² Iz VIII. in celo iz IX. stoletja so neke najdbe v Porenju in Brabantu.¹¹³ Kakor v Voltagu in Roveretu,¹¹⁴ so verjetno tudi v Osoru sestavni del moške nošnje romanskega prebivalstva. Spona z okovom B 13 izhaja iz istih delavnic kot okov spona iz groba 156 v Nocera Umbri¹¹⁵ in številne spona iz Sicilije.¹¹⁶ Okras na okrogli fibuli D 3 spominja na okras židovskih osuarijev,¹¹⁷ a krožci s pičico na ščitasti fibuli B 9 kažejo na mediteranski izvor fibule.¹¹⁸

E. Zgodnjerednjeveška keramika

V shrambi Arheološkega muzeja Istre je bilo najdeno tudi nekaj neinventirane keramike, ki jo pripisujem zgodnjemu srednjemu veku. Ponekod so bili skupaj z odlomki tudi listki, na katerih je bilo zabeleženo najdišče. Iz Vrsara v poreškem okraju so naslednji fragmenti:

1. odlomek trebuha, ramena in vratu srednje velikega lonca (i. št. 805/S; tab. VII, 1). Izdelan je na lončarskem kolesu. Glini so primešani drobcji kvarcitnega peska. Na zunanji in notranji površini ter na lomu je črne barve. Pečenje je dobro. Prehod iz ramena v trebuh je ovalen, vrat je kratek in ostro ločen od ramena, ustni rob je zavihan navzven. Ustni obod je odebeljen na zgornji strani, a usta postrani odsekana proti zunanji strani. Na zunanji površini stene so vodoravne črte. Najširša periferija je okrašena z metličastim okrasom, ki sliči raztegnjeni valovnici. Velikost je 7×11 cm, premer ustnega roba je bil 16 cm;

2. odlomek vrata in ramena večjega lonca (i. št. 806/S). Izdelan je na lončarskem kolesu. Glini so primešani drobcji kvarcitnega peska. Barva in pečenje kot zgoraj. Vrat je ostro ločen od ramena, ustni rob je zavihan navzven, usta zaobljena, gornji rob odebeljen. Velikost je 6×9 cm;

¹⁰⁹ B. Salin, *Die altgermanische Thierornamentik*, Stockholm 1904, str. 119.

¹¹⁰ J. Hampel, n. d., Bd. I, str. 171.

¹¹¹ N. Åberg, n. d., str. 127—128, sl. 266; za glavo na sponi glej komparacijo na skrinji za zvonove iz VIII. st. v Th. Bossert, *Geschichte des Kunstgewerbes*, Bd. V, Berlin 1932, str. 38, 41, sl. 2.

¹¹² J. Werner, n. d. (*Die langobardischen Fibel*), str. 8.

¹¹³ Istotam, str. 63.

¹¹⁴ Istotam.

¹¹⁵ N. Åberg, n. d., str. 113, sl. 206.

¹¹⁶ N. Åberg, n. d., str. 113, sl. 204; *Biz. Zeitschrift XXI*, 1912, str. 203, sl. 23; za najdbe v Panoniji glej J. Hampel, n. d., Bd. I, str. 302—304.

¹¹⁷ W. Holmquist, *Kunstprobleme der Merowingerzeit*, Stockholm 1939, Taf. LIX.

¹¹⁸ Istotam, str. 177.

5. odlomek trebuha, ramena in vrata večjega lonca (i. št. 807/S; tab. VII, 2). Izdelan je na lončarskem kolesu. Barva in pečenje kot zgoraj. Drobcu kvarcitnega peska so dodani glini v skoraj neopazni količini. Notranja površina stene je popolnoma gladka, na zunanji strani so vidne vodoravne črte. Prehod iz trebuha v rame je ovalen, vrat je ozek in kratek, ostro ločen od ramena, ustni rob je zavihan navzven, usta preprosto zaključena. Rame je okrašeno v eni vrsti z vdolbinicami, v drugi z raztegnjeno valovnico; podobna valovnica krasi trebuh. Pod njo je še ena valovnica z bolj strmimi in deloma nepravilnimi intervali. Luknjice in strma valovnica so izvedeni z nekim topim predmetom tako globoko, da so robovi nadkrilili površino. Raztegnjeni valovnici sta vrezani dosti globoko z nekim ostrim predmetom. Vodoravne črte so nastale pred okrasom. Velikost je 15×7 cm, premer ustnega oboda je bil 24 cm;

4. kot zgoraj, samo da je bil lonec manjši (i. št. 808/S; tab. VII, 3). Velikost je 7×8 cm, premer ustnega roba je bil 18 cm;

5. odlomek vrata in ramena večjega lonca (i. št. 809/S). Izdelava, barva, pečenje in faktura kot zgoraj. Vrat z navzven zavihanim ustnim robom je ostro ločen od ramena. Usta so postrani odbita proti notranji strani. Velikost je 4×11 cm, premer ustnega roba je bil 20 cm;

6. odlomek vrata in ramena (i. št. 810/S; tab. VIII, 1). Izdelava, barva, pečenje in faktura kot zgoraj. Stena je tanjša. Tanki vrat z navzven zavihanim robom je ostro ločen od ramena. Usta so postrani odbita proti zunanji strani. Rame je okrašeno s petčrtno pravilno valovnico, ki je izvedena v globokih nihajih. Velikost je 4×5 cm, premer ustnega roba je bil 18 do 20 cm.

Na listku ni bilo navedeno, kje so v Vrsaru najdeni opisani odlomki. Ker pa je Muzej v Puli pred vojno kopal na mestu starokrščanske bazilike,¹¹⁰ je zelo verjetno, da je bila najdena vrsarska keramika ob tej priliki. V škatli z napisom Nesazio (Vizača, Nesactium) je bilo razen provincialno rimske keramike tudi nekaj odlomkov, ki jih uvrščam v naš popis:

1. odlomek trebuha nekega lonca (i. št. 818/S; tab. VIII, 2). Na zunanji in notranji površini ter v lomu je črne barve. Glini so primešani drobcu kvarcitnega peska. Stena je tanka. Najširša periferija je okrašena z lepo izvedeno pravilno valovnico. Velikost je 6×9 cm;

2. dno in del trebuha nekega lonca (i. št. 819/S; tab. XI). Na zunanji in notranji površini ter v lomu je črne barve. Glini so primešani večji in manjši drobcu apnenca. Na zunanji površini dna so vtisnjene polkrožne brazde (tab. XI, 2). Na notranji površini stene so vidni sledovi glinastih klobasic. Notranja površina dna je izgajena s prsti; v prvi glinasti klobasici je odtisek palca, ki je izgajeval dno (tab. XI, 1). Premer dna je 7,5 cm, ohranjena višina trebuha 4,5 cm;

3. odlomek ramena in vrata lonca srednje velikosti (i. št. 822/S; tab. VIII, 3). Izdelan je na lončarskem kolesu, barve je črne, glini so primešani drobcu kvarcitnega peska. Rame prehaja ovalno v trebuh, vrat je kratek in ostro ločen od ramena, ustni rob je zavihan navzven, usta so zaobljena. Notranja površina ustnega roba je odebeljena. Rame je okrašeno s tričrtno valovnico; nihaji le-te so kratki in nizki. Na zunanji površini stene so vodoravne črte, nastale pri izgajevanju s ščetkico. Velikost je 4×9 cm, premer ustnega roba je bil 16 cm;

4. del dna in trebuha nekega lonca (i. št. 842/S; tab. X, 3). Zunanja in notranja površina sta črne barve, v lomu je sive barve. Glini so primešani večji

¹¹⁰ AeM, v. XLVII, Pula 1955, str. 289–291.

in manjši drobci apnenca. V zunanjo površino ravnega dna so vtisnjene polkrožne brazde. Prehod iz dna v trebuh je na zunanji strani malo ojačen. Na notranji površini stene so vidni sledovi glinastih klobasic. Velikost je 3×6 cm.

Najdišče skoraj v celoti ohranjenega lonca konično-jajčaste oblike in srednje velikosti je neznano (i. št. 804/S; tab. X, 1, 2). Zunanja in notranja površina ust je črne barve, drugod je barva siva. Zunanja površina stene je popolnoma, notranja skoraj popolnoma gladka. Dno je ukrivljeno rahlo navznoter, na sredini je okrogli plastični žig. Krog je izpolnjen z dvema vodoravnima in dvema navpičnima črtama; v nastali kvadrat je vrisan krogec (tab. X, 2). Prehod iz ramena v vrat je oster, vrat je kratek, polkrožno uvit, ustni rob je zavihan navzven, stopničasto ozlebljena usta skoraj navpično zaključena. Ustni obod je odebeljen na notranji strani. Ročaj z dvema globokima žleboma spaja najširšo periferijo z ustjem. Premer ustnega roba je 13 cm, premer dna 8 cm, višina 12 cm, maksimalna širina 16,5 cm na višini 7,5 cm.

Neznano je tudi najdišče odlomka ramena in vrata srednje velikega lonca (i. št. 816/S; tab. IX). Izdelan je na lončarskem kolesu. Glini so primešani drobci kvarcitnega peska. Odlomek je v lomu črne barve, drugod rjave. Pečenje je dobro. Vrat je kratek, ostro ločen od ramena, ustni rob je zavihan navzven. Usta so postrani odbita proti zunanji strani. Okrašen je v štirih vrstah s tričrtno, rahlo vtisnjeno valovnico. Podobna tričrtna valovnica je tudi na notranji strani ustnega roba. Velikost je 10×7 cm.

Ob koncu bi še dodal, da je našel F. Babudri leta 1909 v prostoru 9 (kuhinja) podeželske vile Sesta Epuleja Ermija pri Labincih v poreškem okraju veliko število lončarskih izdelkov. Del le-teh je bil izdelan iz krajevne gline, kateri so bili primešani drobci apnenca, pečen na odprtem ognjišču in okrašen z valovnicami in različnimi užlebljenimi črtami.¹²⁰ F. Babudri misli, da je opisana keramika izdelana v II. stoletju n. e. v predrimski tehniki.¹²¹

Najdba opisane keramike je prinesla v znanstveno evidenco nadvse zanimiv material, kateremu niso avstrijski in italijanski arheologi posvetili potrebne pozornosti. Problematika, ki se nudi nekako sama od sebe, je trojna: časovna, etnična in genetična, 12 odlomkov in 1 lonec, dve znani najdišči in popolnoma neznane okolnosti, v katerih so bili predmeti najdeni, to je vsekakor premalo, da bi na podlagi tega iskali odgovor na postavljena vprašanja. L. Karaman misli, da so odlomki iz Vrsarja tipični za slovanska naselja srednjega gradiščanskega razdobja.¹²² Ta trditev je bila preuranjena, čeprav jo potrjuje vse naše dosedanje znanje o staroslovanski keramiki. Profili, okraši in deloma tudi faktura so isti, kot po vsem slovanskem svetu. Toda v Puli, puljskem okraju, Istri in na Kvarnerskih otokih je bila po letu 1948 najdena keramika istega tipa v številnih krajih. Če nanizamo vse do sedaj znana najdišča v geografskem redu od severa proti jugu, so ta naslednja: Kortina pri Kopru,¹²³ Ciganska spilja pri Momjanu, Labinci, Vrsar, Barbariga, Peroj, Brioni, Muzibel pri Puli, Pula, Vizača, Stari Gočan, Rogatica, Medulin, Cres, Osor in Tržič pri Osoru. Veliko število najdišč, od katerih so Pula, pulski okraj in Osor kontinuirano naseljeni po romanskem prebivalstvu, in množica najdene keramike zahtevajo veliko

¹²⁰ AeM, v. XXXII, Poreč 1920, str. 22.

¹²¹ Istotam, str. 22, op. 1, str. 31.

¹²² L. Karaman, O umjetnosti Istre, Historijski zbornik, G. II, Zagreb 1949, str. 116.

¹²³ J. Kastelic, n. d. (Gojače), str. 107.

opreznost in odvrtačajo od vseh prenatrjenih zaključkov. Za sedaj je še nemogoče določiti etnične nosilce, a zaradi premetanih slojev (Ciganska spilja) ali enotnega sloja (Brioni, Muzibel, Barbariga) lahko za sedaj rečemo samo to, da je bila naša keramika izdelana v širokem okviru zgodnjega srednjega veka.

Vendar pa s tem še ni rečeno, da nam opisana keramika ne dopušča nobenih ugotovitev in postavitev določenih delovnih hipotez.

Odlomki iz Vrsarja so po mojem mišljenju vrhunec v proizvodnji lončarskih mojstrov v Istri v zgodnjem srednjem veku. Da jih pogledamo še enkrat. Ustni rob je skrbno izveden (tab. VII, 1; VIII, 1), usta so postrani odbita proti zunanji strani (tab. VII, 1; VIII, 1), okraši so izvedeni v tehniki globoke sence (tab. VII, 2; VII, 3). Zlasti so lepe strme valovnice, vrezane pri hitrem obračanju loncev, ki so morali biti izdelani na lončarskem kolesu na nožni pogon. Vrsarska keramika je odraz lepotnostnega dožemanja lončarja, na katerega sta delovala tradicija in novi vplivi kot posledica nemirnega razdobja, ki je prineslo v Istro novo prebivalstvo. Vrsarska keramika ima vsekakor predfaze in skupine, ki se od nje sicer razlikujejo, ali so sodelovale v njenem izoblikovanju. Potreben je podroben študij provincialne rimske keramike v Istri, potrebno je ugotoviti, koliko so vplivali na genezo vrsarske skupine lončarski proizvodi beguncev iz Panonije, Bosne¹²⁴ in lončarski proizvodi Slovanov.

Neki fragmenti iz Vizač (tab. X, 3; XI, 1, 2) so zanimivi po svoji tehnični strani. Izdelani so namreč na ročnem krogu težkega tipa.¹²⁵ To dokazuje uporaba glinenih svaljkov, ki jih lončar zlepi, preden prične delati na krogu. Brez njih ne bi mogel oblikovati lonca na kolesu, ki se vrsti zelo počasi. Ko je bil zlepljen lonec na deski, je lončar z levo roko vrtel krog, z desno pa je oblikoval lonec.¹²⁶ Ravno dno je bilo ločeno od deske z vrvico, ki jo je lončar z eno roko pridrževal, medtem ko je z drugo roko izpodrezaval lonec. Z vrvico zajeti drobci peska so zapustili pri tem polkrožne brazde.

Da zaključim. Videli smo, da so v Istri v zgodnjem srednjem veku uporabljali lonce, ki so po obliki podobni gradiščanski keramiki srednje in pozne faze. Krasili so jih prav tako z valovnicami raznih tipov, izdelovali pa so jih

¹²⁴ Naši podobna keramika je najdena v Bosni na mnogih mestih (I. Čremošnik, Nalaz slovenske keramike u Rači god. 1947 i pregled nalaza do danas, Glasnik Zemaljskog Muzeja u Sarajevu, N. S., Sv. IV-V, Sarajevo 1950, str. 383 sl.). Ker je keramika najdena običajno v rimskih ruševinah ali skupaj s tipično antičnimi predmeti, je v starejši literaturi datirana v antično razdobje (Mitth. aus Bosnien und der Hercegovina, Bd. V, str. 62—63, 266—267; o problemu datiranja glej še I. Čremošnik, n. d.). Zelo vabljiva se mi zdi naslednja delovna hipoteza: ko so se po zavzetju Sirmija (leta 582) Slovani razlili preko Save proti Jadranskemu morju in ob Savi proti zahodu (glej B. Grafenauer, Nekaj vprašanj iz dobe naseljevanja južnih Slovanov, Zgodovinski časopis, L. IV, Ljubljana 1950, str. 59), se je del starega prebivalstva umikal pred njimi in prispel v Istro, severno od Albanije edino pokrajino ob vzhodni obali Jadranskega morja, ki je Slovani niso v VII. in VIII. stoletju intenzivno naselili. Samo Istra, ki je od leta 539 do 778 v bizantinski posesti, jim je lahko nudila zavetišče. V Furlaniji so bili Langobardi, vzhodno od Soče in Raše pa so se naselili Slovani. Z begunci je prišla v Istro tudi keramika, ki je v Bosni najdena na mnogih mestih (v zvezi s tem bo treba seveda najprej rešiti vprašanje datacije bosanskih najdb), ki pa jo v Istri, vsaj tako kaže, v kasni antiki niso poznali.

¹²⁵ Na podoben način izdelujejo lončarji v Raklju (južna Istra) lonce še dandanes (glej Istra in Slovensko Primorje, Beograd 1952, str. 27).

¹²⁶ B. Rybakov, Remeslo drevnei Rusi, Mokva 1948, str. 169—170.

na ročnem lončarskem kolesu težkega tipa in z lončarskim kolesom na nožni pogon. Na zunanjo površino dna loncev so delali žige. To so dejstva, ki mečejo nekaj svetlobe na že nakazane probleme in dopuščajo določene delovne hipoteze, ki jih bodo potrdila, korigirala ali pa ovrgla bodoča dela na tem področju.

ZUSAMMENFASSUNG

Altlawische und einige frühmittelalterliche Funde in Istrien

Im ersten Teile des Artikels sind alle bis zum Jahre 1948 veröffentlichten Angaben gesammelt, die sich auf die folgenden Grabstätten des frühen Mittelalters in Istrien beziehen: Tabor bei Tomaj, Brežac und Mejica unterhalb Buzet, Paničiči, Zajčji breg bei Veliki Mlun, Sv. Jelena bei Oprtalj, Beninići bei Gradinj, Dubina, Kaštel, Sv. Duh bei Novigrad, Karojba, Pula, Mutvoran und Sv. Lovreč auf der Insel Cres (Cherso).

Ergiebigste Angaben wurden aus den Grabstätten unterhalb Buzet erhalten. Auf dem Hügel Brežac wurden im Jahre 1894 folgende Funde ausgegraben: neun Skelette, zwei Goldmünzen, mehrere bronzene Ohringe, ein Paar bronzener Fibeln und ein eisernes Messer. Nicht viel später grub Dr. Cleva und fand einige Skelette, bronzene Ohringe, Fibeln, Gürtelschnallen, einen eisernen Speer und einige Messer. In einem Grabe wurde ein goldener Ohrring gefunden. Im Jahre 1848 wurden zufälligerweise zwei Gräber mit Skeletten entdeckt. In einem von ihnen befand sich ein eisernes Schwert (leider verloren gegangen), das zweite Grab enthielt keine Beigaben. Auf den südlichen Hängen des Hügels Mejica grub mit Unterbrechungen vom 3. VIII. 1895 bis 17. IX. 1896 A. Puschi. Es wurden 151 Gräber mit Skeletten zu Tage gefördert. Die Toten lagen entweder in der Erde selbst, oder aber auf steinernen Platten mit dem Gesicht nach aufwärts; unter den Köpfen befanden sich steinerne Kissen. Das längste Skelett mass 193 cm. In 42 Gräbern wurden keine Grabesbeigaben gefunden. Bezeichnend für die übrigen 89 Gräber ist der Umstand, dass die meisten Toten in ihren Händen ein Messer halten und zwar 48 von ihnen in der rechten, 17 aber in der linken Hand. In 5 Beispielen halten sie in der rechten Hand auch einen Pfeil. Im übrigen waren aber die Gräber ärmlich bestellt. In 11 Gräbern fand man Schläfenringe, die den Ringen mit verstärktem Unterteil mit 3 Löchern ähnlich waren. Weiter fand A. Puschi: 7 bronzene, den gewöhnlichen Ringen ähnliche Schläfenringe, 15 Ohringe, 18 bronzene, 5 eiserne und 3 Perlenfingerringe, 6 Halsketten von gläsernen Perlen, 5 aus Glaspasta, 17 Kämmen, 8 Armbänder, 7 Feuerzeugsteine mit 2 Feuerzeugen, 7 Ringelchen, 3 Nadeln, 5 Haarnadeln, von diesen 2 aus Silber und noch einige minder wichtige Gegenstände. Der Bezirksrichter von Buzet S. Gandusio grub weiter und fand unter anderem 2 Ohringe des Belo brdo Typus (Tab. I, 3, 4), 2 »byzantinische« Ohringe (Tab. I, 1, 2) und bei der rechten Hand eines Skeletts eine Münze des Lothar. Die Toten waren mit den Gesichtern gegen Osten gewendet. Sie wurden in Reihen bestattet und voneinander mit steinernen Platten getrennt.

Nach A. Puschi entsprechen die Grabstätten am Zajčji breg und bei Kaštel der Grabstätte von Mejica. Die Grabstätte von Sv. Jelena setzt er aber in die Zeit der Besiedlung von Istrien durch Slawen.

Die Grabstätte bei Peničiči war mit einer Wallmauer von unbehauenen Steinen eingefriedet. Die Gräber waren mit Steinen von gleicher Art bezeichnet. Die Toten lagen am Rücken und mit gegen Osten gewendeten Gesichtern. Die Köpfe ruhten auf steinernen Kissen. Die gleiche Konstruktion und Orientierung der Skelette fand man am Hügel Beninići. In Dubina sind die Köpfe der gegen

Osten gewendeten Skelette mit drei Steinen belegt. In den Gräbern von Peničići fand man bronzene Armbänder, eine Glasperlenhalskette, ein eisernes Armband, ein Bruchstück einer Haarnadel und ein eisernes Messer.

Die Grabstätten unterhalb Buzet erscheinen in der Literatur zuerst als frühmittelalterliche, wahrscheinlich slawische Lokalitäten (Mitt. Z. K. 1896), weiterhin als spätantik (B. Benussi, A. Tamaro), als mittelalterlich (A. Tamaro), als langobardisch (N. Aberg), als Belo brdo (L. Karaman), als frühdeutsch (K. Dinklage) und endlich auch als möglicherweise awarisch (S. Fuchs) oder als aus Köttlacher Zeit (J. Korošec).

Die Veröffentlichungen über die ausgegrabenen Gegenstände: N. Aberg (das langobardische Inventar), J. Werner (einschenkige Fibeln, Tab. I, 9, 10) und K. Dinklage (das frühdeutsche Inventar, Tab. I, 5—7; Tab. II, 1—7). Nach einer Zusammenfassung der veröffentlichten Gegenstände als Ganzheit und nach Berücksichtigung des Berichtes von A. Puschi, auf Grund anderer Notizen, des vergleichenden archaeologischen Materials und bekannter geschichtlicher Tatsachen gelangt man zu den folgenden Resultaten: 1. Die Grabstätten unterhalb Buzet bilden keine Kultur- und ethnische Einheit, wie einst angenommen. Das langobardische Inventar von N. Aberg wurde in Brežac gefunden. Die Grabstätte von Brežac ist reich: es wurden gefunden goldene und silberne Ohringe, Fibeln, Gürtelschnallen, Schnallenbeschläge, Gürtelzüngel, Hufeisen und Zaumzeug. Die Struktur der Funde der arm bestellten Grabstätte von Mejica ist vollkommen anders. A. Puschi und S. Gandusio fanden keine einzige Fibel, keinen Schnallenbeschlag und kein Gürtelzüngelchen; die ausgegrabenen Gürtelschnallen sind einfach, die Fingerringe und Ohringe aber hauptsächlich aus Bronze. 2. In der Grabstätte von Brežac wurde ein zahlreiches »byzantinisches« Inventar entdeckt. Es fehlen jedoch typisch langobardische Gegenstände (Fibeln mit Ovalfuss und Körbchenohrringe). Die Grabstätte gehört entweder den langobardischen Soldaten, die zwischen 568 und 602 oft in Istrien einfielen, oder aber den ungermanischen Soldaten in byzantinischen Diensten (numerus tergestinus). Da »byzantinisches« Gegenstände in den langobardischen Gräbern im Styl II (600—700) erscheinen, wäre die Grabstätte, insofern sie langobardisch sei, damit genau in die Zeit der vereinten langobardisch-awarisch-slawischen Einfälle um das Jahr 600 zu setzen. 3. Die Köttlacher und Belo brdo Ohringe, das Armband mit dem Hacken, Karolinger Glasperlen und Lothars Münze setzen die ebene Reihengrabstätte von Mejica in das IX., X. Jahrhundert. Am ältesten sind die Gräber mit Messern, Pfeilen, Feuerzeugsteinen, mit dem Armband mit keulenartig verstärkten Rändern und mit den »byzantinischen« Ohrringen, am jüngsten aber die Gräber mit Belo brdo Ohrringen. Der Grabesarchitektur nach gehören die Gräber irgendwie in die Mitte zwischen die Gräber von Dalmatien und die Gräber von Slowenien. Charakteristisch ist das steinerne Kissen unter dem Kopf und die grosse Anzahl der Messer. In den Begräbnissitten sind bedeutende Reste aus den heidnischen Zeiten bemerkbar. Die Grabstätte ist in Reihen. Im Laufe der Grabungen wurden keine Reste einer Kirche über den Gräbern entdeckt: in den Gräbern wurden Waffen (Pfeile und vielleicht Messer) und Feuerzeugsteine mit Feuerzeug gefunden. Diese Tatsache fällt mit dem geringschätzigen Namen von Heiden überein, mit dem in der Versammlung von Rižana (804?) von den altromanischen Bewohnern von Istrien, die vom Herzog Iwan in Istrien angesiedelten Slawen belegt wurden. Das archaeologische Material beweist, dass die Slawen — Heiden des Herzogs Iwan in der Umgebung von Buzet die Nordufer des Mirna Flusses und das Gebiet von Buje besiedelt haben. Der überwiegend Köttlacher Charakter der Grabstätte von Mejica lässt vermuten, dass sie nach Istrien auf der das Triester Hinterland mit dem Gebiet um Buzet und mit dem Mirnaflusstale verbindenden Strasse gelangten. Die Belo brdo Ohringe weisen auf eine Ansiedlung der nordtschakawischen Einwohnerschaft aus dem Bezirk Pazin gegen Buzet hin.

Im Jahre 1908 wurden in Mutvoran Gräber des altkroatischen Typus gefunden. Es wurden Beweise erbracht, dass diese Grabstätte seit dem XIII. Jahrhundert in Gebrauch war. Die gefundenen frühromanischen Torsteine aus dem XI. Jahrhundert sprechen aber sogar für eine ältere Gräberkirche mit dem entsprechenden Friedhof. Nach der Literaturbeschreibung befinden sich altkroatische Gräber aus dem IX., X. Jahrhundert bei Sv. Lovreč auf der Insel Cres (Cherso).

In dem zweiten Teile des Artikels folgt ein Bericht über die bisher unbekanntesten frühmittelalterlichen Gräber in Brkač und Modrušani.

Am 4. Mai 1934 wurden in einem Weinberg am Vrh oberhalb von Buzet bei Motovun ca 10 Skelettgräber gefunden mit Belägen von steinernen Platten. In den Gräbern wurden gefunden: Ohringe (Tab. V, 7—10; Tab. VI, 1—3), Gürtelschnallen (Tab. V, 6; Tab. VI, 7—9), ein Anhängsel (Tab. VI, 5), ein Knopf (Tab. VI, 6), ein Fingerring (Tab. VI, 4), ein Teil eines Zierplättchens (Tab. VI, 10) und ein eiserner Pfeil (Tab. VI, 11). Ausser dem Pfeile ist das gänzliche Grabesinventar aus Bronze. In der Nähe von Modrušani wurde im Jahre 1925 oder 1926 beim Pflügen des Ackers Grabovica ein Skelettgrab mit einem Belag von vier steinernen Platten gefunden und es war mit einer gleichen Platte zugedeckt. Im Grabe wurden 2 bronzene Ohringe (Tab. V, 3) gefunden, die mittels einer Gussform nach einem Wachsmo­dell gegossen wurden. In der Nähe des Grabes wurde noch ein bronzen­er Fingerring (Tab. V, 4) und eine silberne Ganzsilique (Tab. V, 5) des gotischen Königs Vitiges (536—540) gefunden.

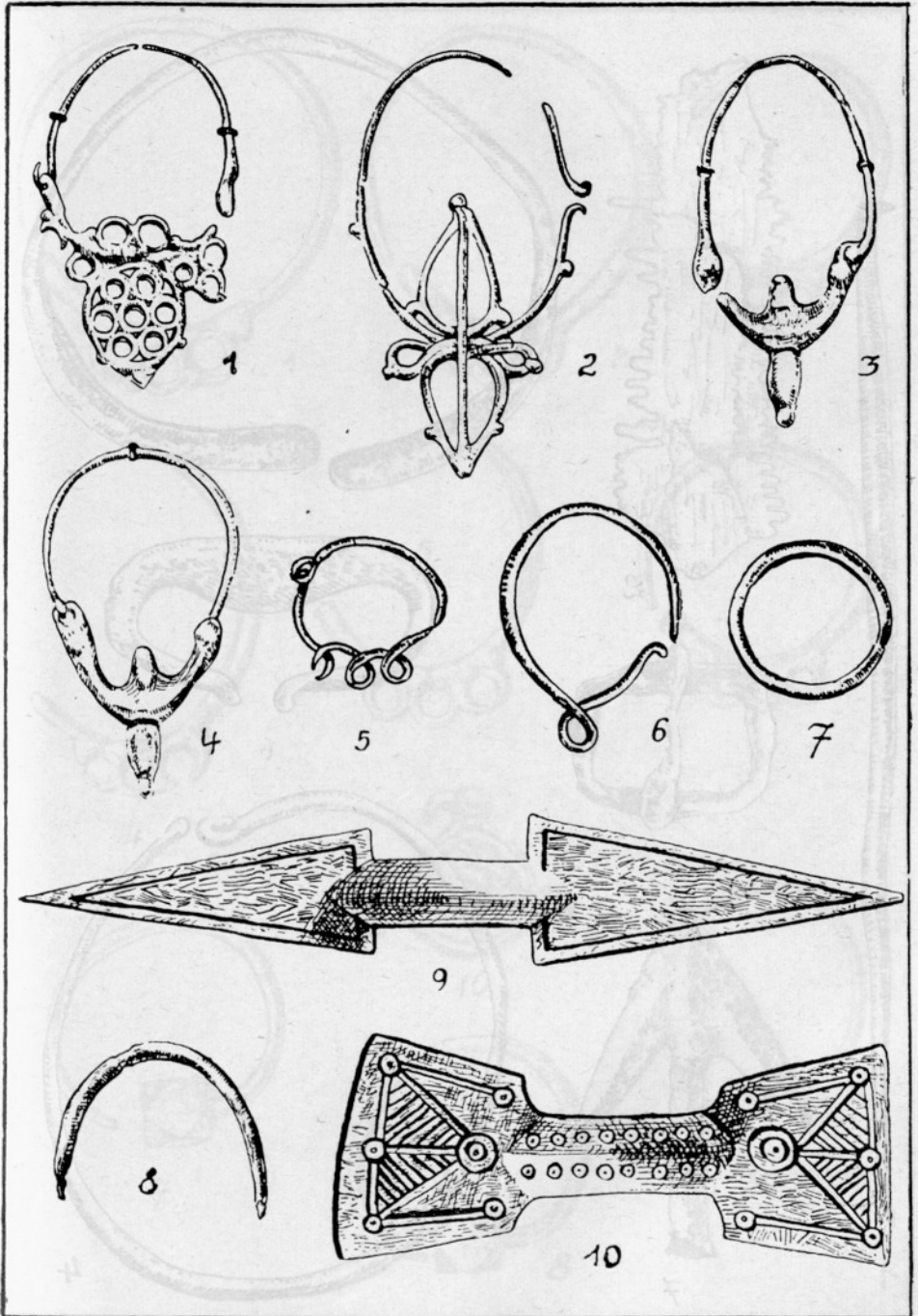
In diesem Teile des Artikles befindet sich auch die Beschreibung des frühmittelalterlichen Metallinventars, welches uninventarisiert und ohne irgendwelche Notizen in den Aufbewahrungsräumen des Archaeologischen Museums Istriens in Pula (Tab. III, 1—8; Tab. IV, 3, 5, 8; Tab. V, 1, 2), des Museums in Poreč (Tab. III, 10; Tab. IV, 2, 7) und der Sammlung in Osor (Tab. III, 9; Tab. IV, 1, 6) gefunden wurde. Die in Museum von Pula gefundenen Gegenstände wurden vielleicht in der Umgebung der Arena in einer Grabstätte mit typischen Beigaben aus der Völkerwanderungszeit ausgegraben. Die Gegenstände aus Poreč wurden vielleicht in Karolja gefunden, jene aus Osor aber in den Skelettgräbern der Grabstätte von Osor.

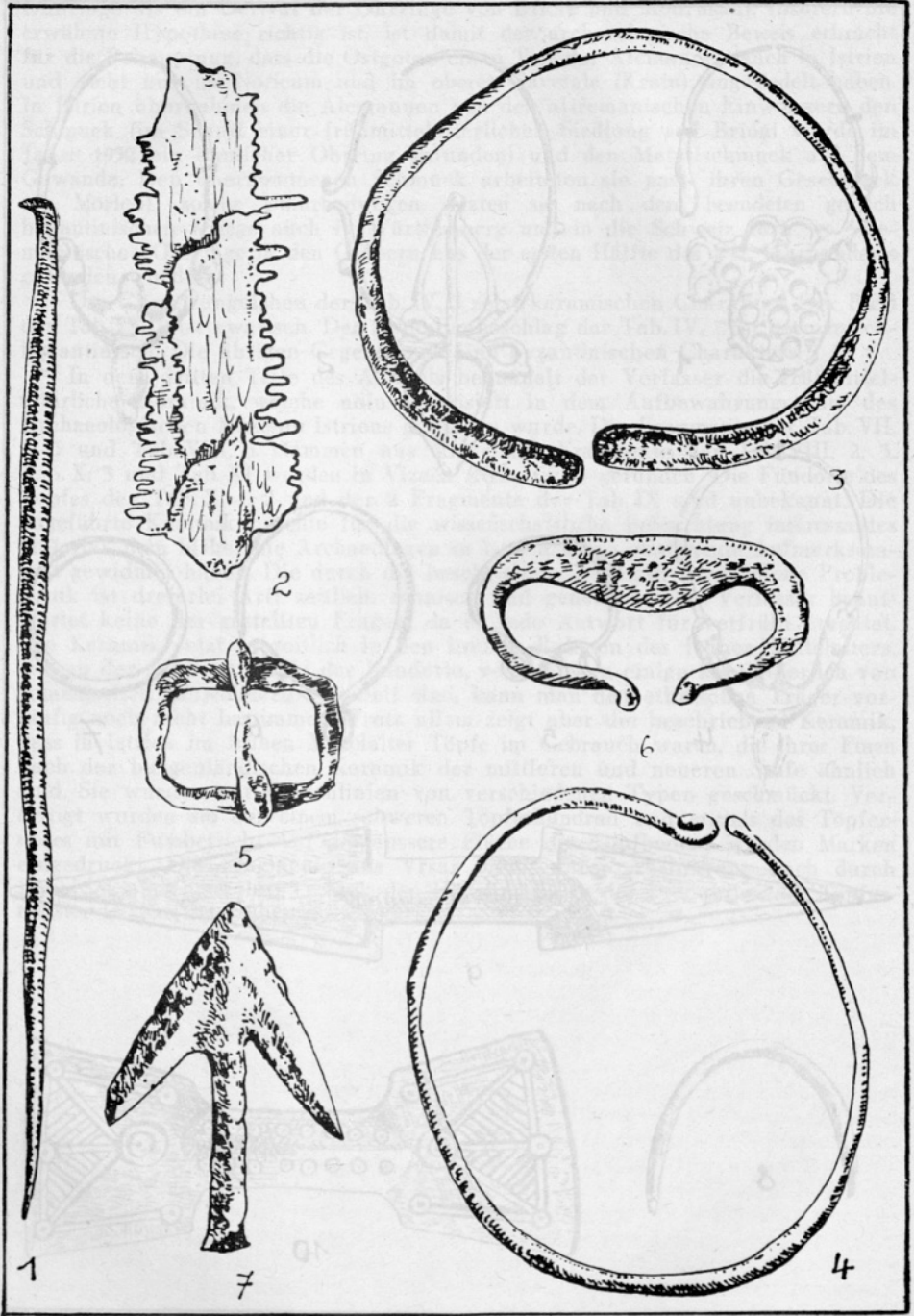
Die Gräber von Brkač und Modrušani als auch die Gräber, in denen die beschriebenen Gegenstände gefunden wurden, reichen bis ins VI., VII. Jahrhundert. In diesen Gräbern wurde die altromanische Einwohnerschaft Istriens nicht bestattet, denn diese Gräber unterscheiden sich von den oben beschriebenen sowohl nach der Bestattungsart, als auch nach dem Grabesinventar. Durch die silberne Halbsilique des Vitiges kann das Grab von Modrušani genau zwischen die Jahre 536 und 539 gesetzt werden. Diese Datierung wird auch durch das übrige Inventar von Modrušani und Brkač bestätigt. Ähnliche Ohringe wurden ja in den sizilischen Gräbern aus dem VI. Jahrhundert und Schnallen mit dreieckigem durchstochenem Beschlag in den sizilischen und sardinischen Gräbern aus dem V., VI. Jahrhundert gefunden. Die Gräber von Modrušani und jene von Brkač fallen demnach zeitlich in die unruhige Zeit des gotisch-byzantinischen Krieges (535—555). In diesen Gräbern wurden entweder Soldaten des ethnisch recht bunten byzantinischen Heeres oder aber Ostgoten bzw. ihre Verbündete bestattet. Zugunsten der ersten Möglichkeit sprechen die Schnallen und Ohringe mediterranen Ursprungs. Für die zweite gibt eine Stütze die Halbsilique des Vitiges, die Grabstätte in der Umgebung der Arena von Pola, vielleicht die Ohringe der Tab. III, 7—9, ebenfalls aber die Fibel der Tab. III, 10. Diese letztere ist im genetischen Zusammenhange mit der zweiten Thiry-Gruppe aus dem IV. Jahrhundert u. Z.; die nächste und zugleich dem Verfasser einzig bekannte Parallele wurde aber in der bayerischen Reihengrabstätte aus dem VI. Jahrhundert bei Irlmuth gefunden. Sehr wichtig im Zusammenhange der ethnischen Träger der Gräber von Brkač und Modrušani sind zwei »alemannische« bei Morlek im Wippachtal gefundene Ohringe; der Verfasser betrachtet diese beiden

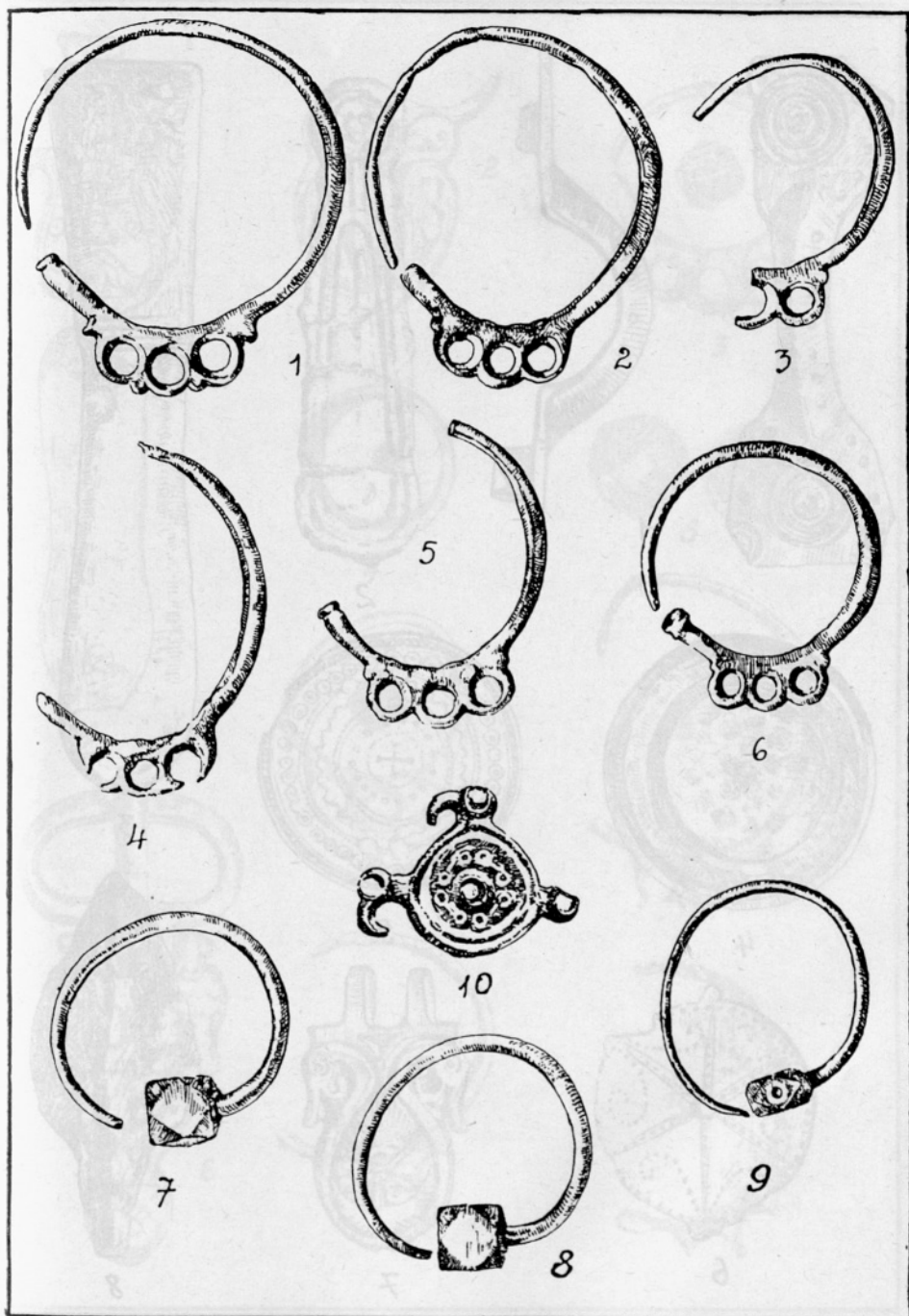
Ohrhinge als ein Derivat der Ohrhinge von Brkač und Modrušani. Insofern die erwähnte Hypothese richtig ist, ist damit der archaeologische Beweis erbracht für die Behauptung, dass die Ostgoten einen Teil der Alemannen auch in Istrien und nicht nur im Noricum und im oberen Savetale (Krain) angesiedelt haben. In Istrien übernahmen die Alemannen von den altromanischen Einwohnern den Schmuck (im Schutt einer frühmittelalterlichen Siedlung auf Brioni wurde im Jahre 1952 ein ähnlicher Ohrhring gefunden) und den Metallschmuck auf dem Gewande. Den übernommenen Schmuck arbeiteten sie nach ihren Geschmack um (Morlek); solche Umarbeitungen setzten sie nach dem beendeten gotisch byzantinischen Kriege auch in Württemberg und in die Schweiz fort, wo »alemannische« Ohrhringe in den Gräbern aus der ersten Hälfte des VII. Jahrhunderts gefunden wurden.

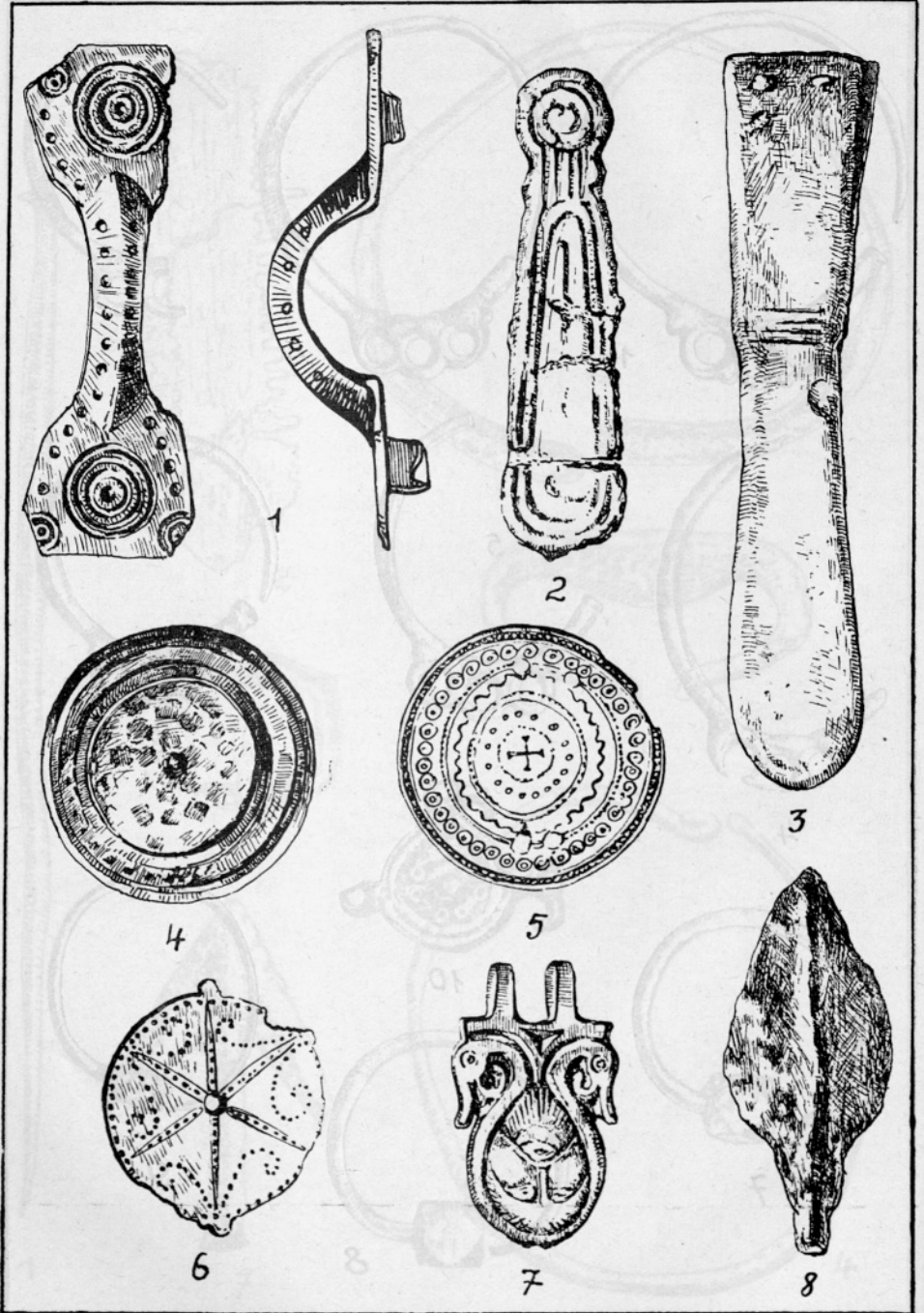
Das Gürtelzüngelchen der Tab. IV, 5 zeigt keramischen Charakter. Der Pfeil der Tab. IV, 8 ist awarisch. Der Schnallenbeschlag der Tab. IV, 7 ist germanisch-byzantinisch. Die übrigen Gegenstände sind byzantinischen Charakters.

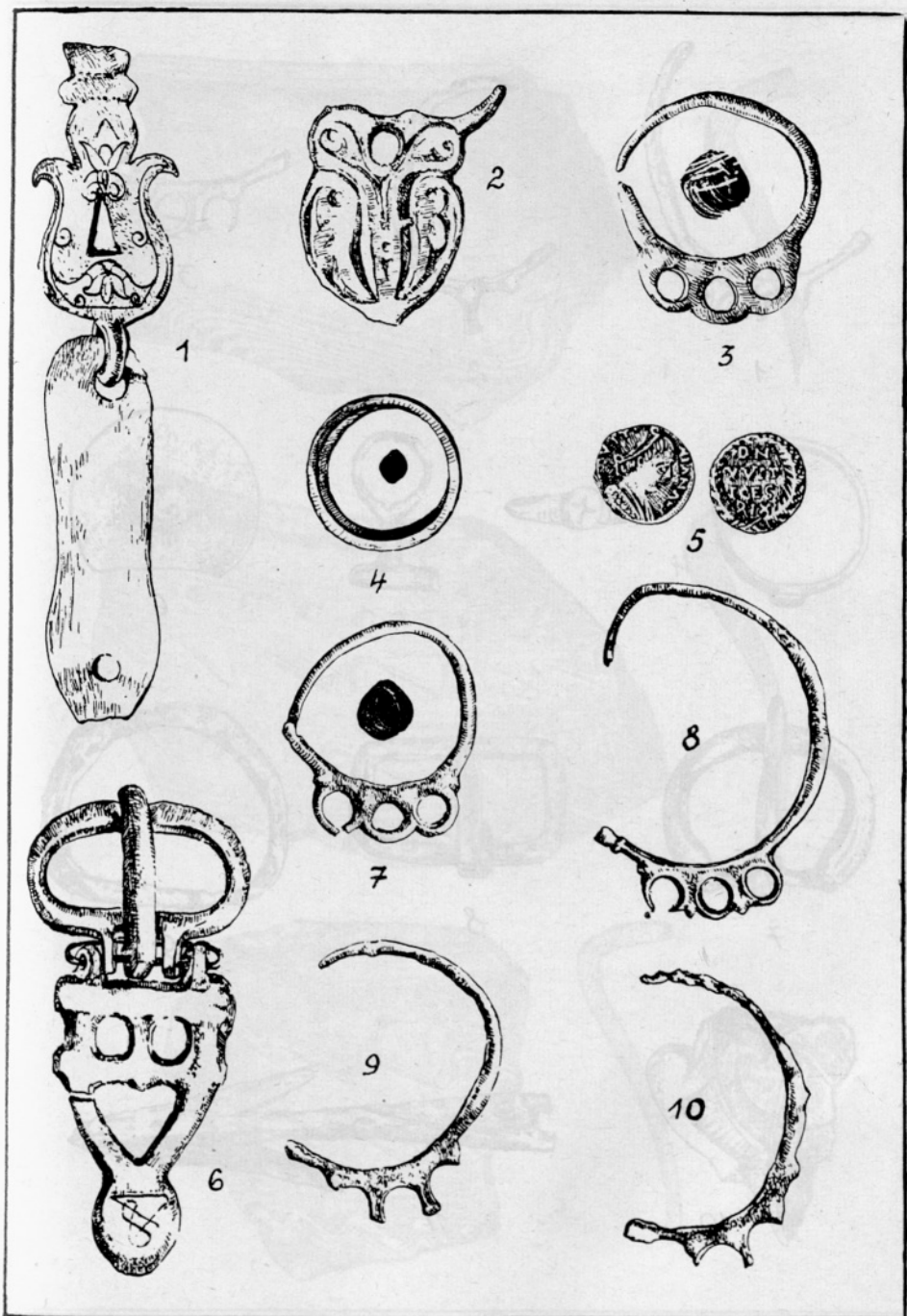
In dem dritten Teile des Artikels behandelt der Verfasser die frühmittelalterliche Keramik, welche uninventarisiert in dem Aufbewahrungsraum des Archaeologischen Museum Istriens gefunden wurde. Die Fragmente der Tab. VII, 1—3 und Tab. VIII, 1 stammen aus Vrsar, die Fragmente der Tab. VIII, 2, 3, Tab. X, 3 und Tab. XI wurden in Vizača (Nesactium) gefunden. Die Fundorte des Topfes der Tab. X, 1, 2 und der 2 Fragmente der Tab. IX sind unbekannt. Die angeführte Keramik brachte für die wissenschaftliche Beleuchtung interessantes Material, dem bisher die Archaeologen in Istrien keine genügende Aufmerksamkeit gewidmet haben. Die durch die beschriebene Keramik dargebotene Problematik ist dreierlei Art: zeitlich, ethnisch und genetisch. Der Verfasser beantwortet keine der gestellten Fragen, da er jede Antwort für verfrüht erachtet. Die Keramik setzt er zeitlich in den breiten Rahmen des frühen Mittelalters. Wegen der grossen Anzahl der Fundorte, von welchen einige kontinuierlich von romanischen Einwohnern besiedelt sind, kann man den ethnischen Träger vorläufig noch nicht bestimmen. Trotz allem zeigt aber die beschriebene Keramik, dass in Istrien im frühen Mittelalter Töpfe im Gebrauch waren, die ihrer Form nach der burgenländischen Keramik der mittleren und neueren Stufe ähnlich sind. Sie wurden mit Wellenlinien von verschiedenen Typen geschmückt. Verfertigt wurden sie auf einem schweren Töpferhandrad und mittels des Töpferrades mit Fussbetrieb. Auf die äussere Fläche des Topfbodens wurden Marken eingedruckt. Die Fragmente aus Vrsar bilden ihrer Ausführung nach durch ihren Schmuck und ihre Technik den Höhenpunkt in der Produktion der Töpfermeister Istriens im frühen Mittelalter.

1

2

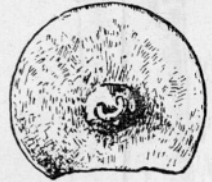
3

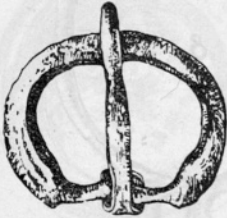
4

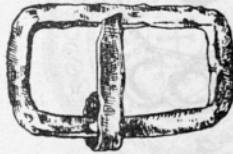
5

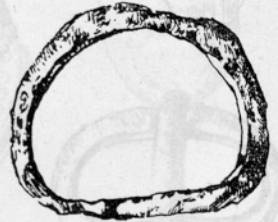
6

7

8

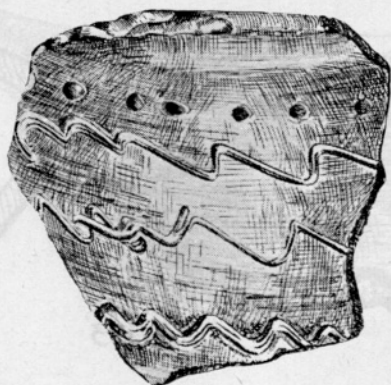
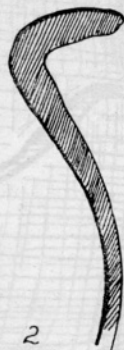
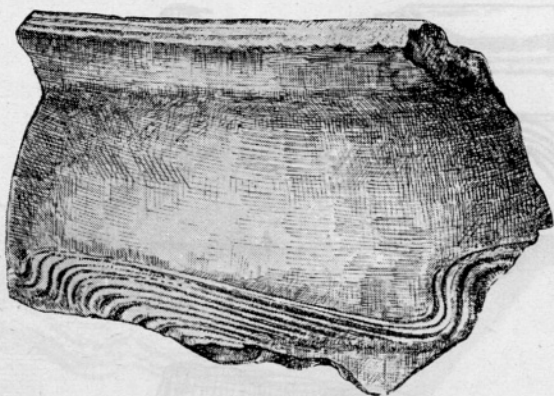
9

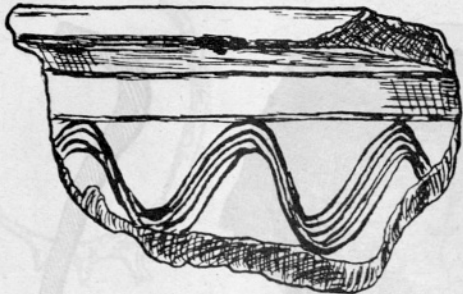

10

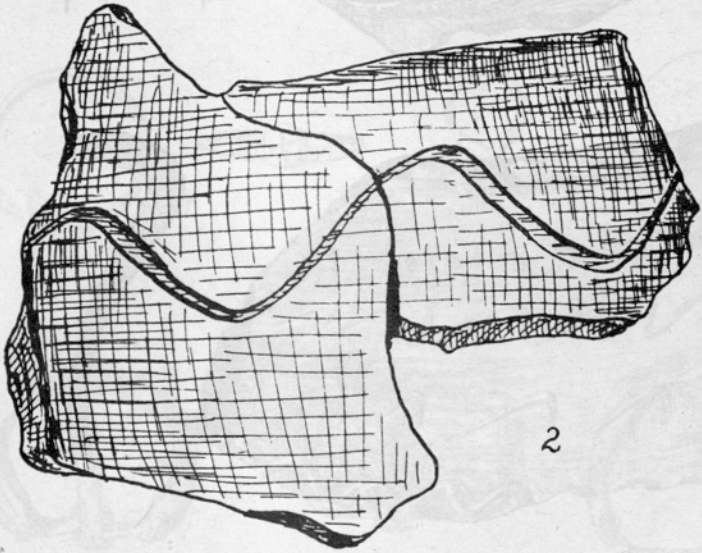
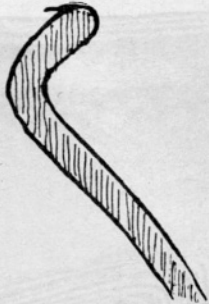

11

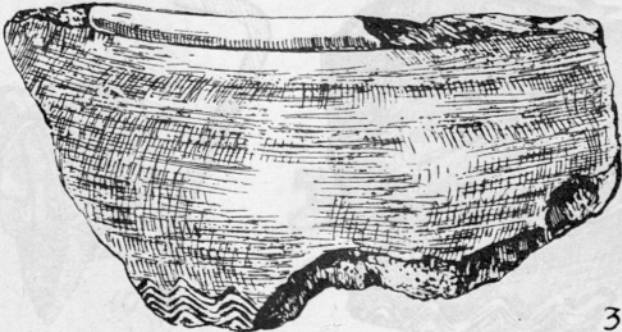

1

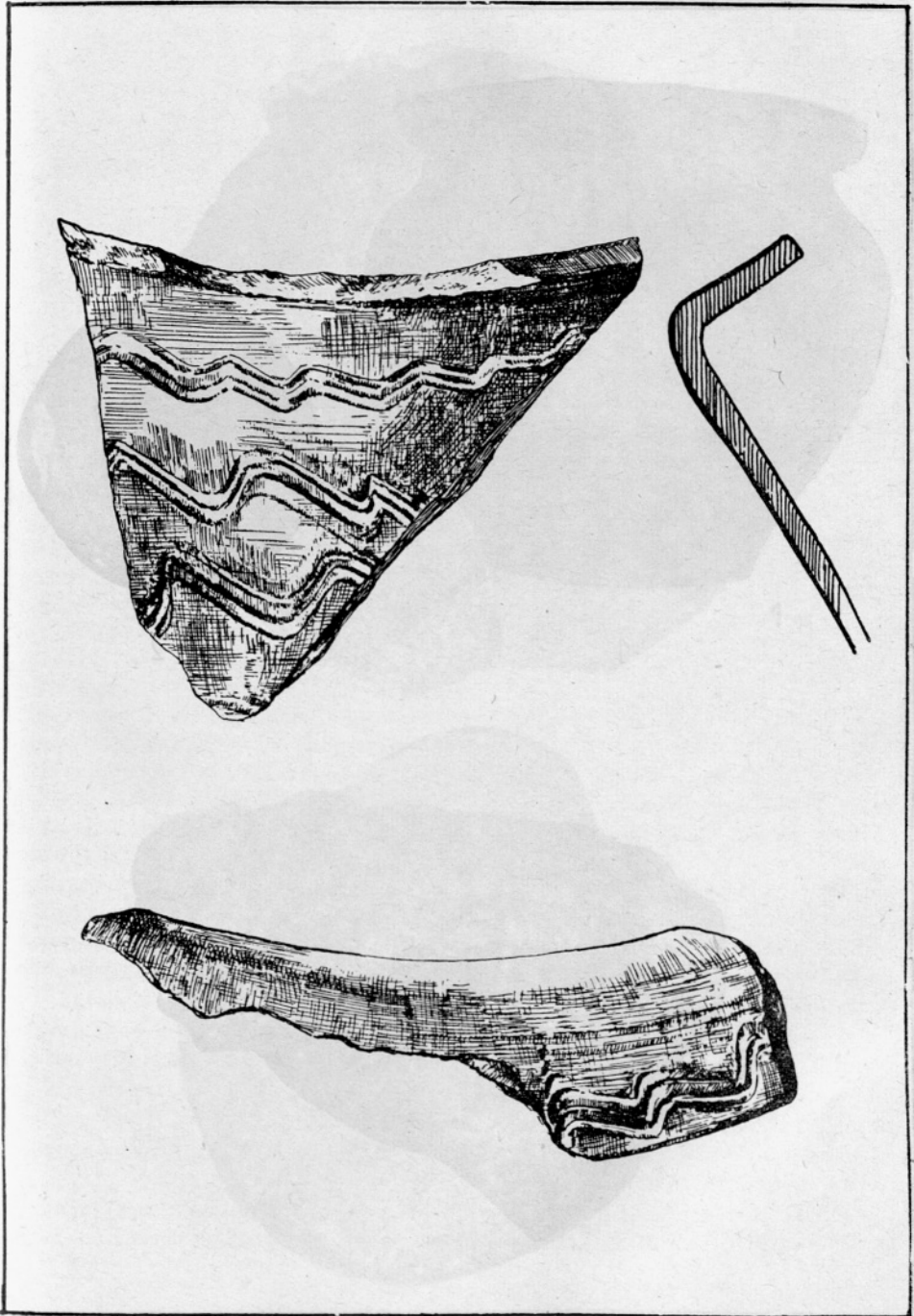

2

3

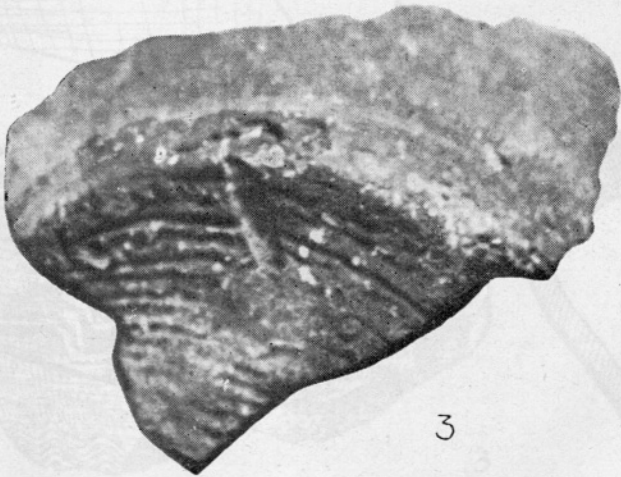

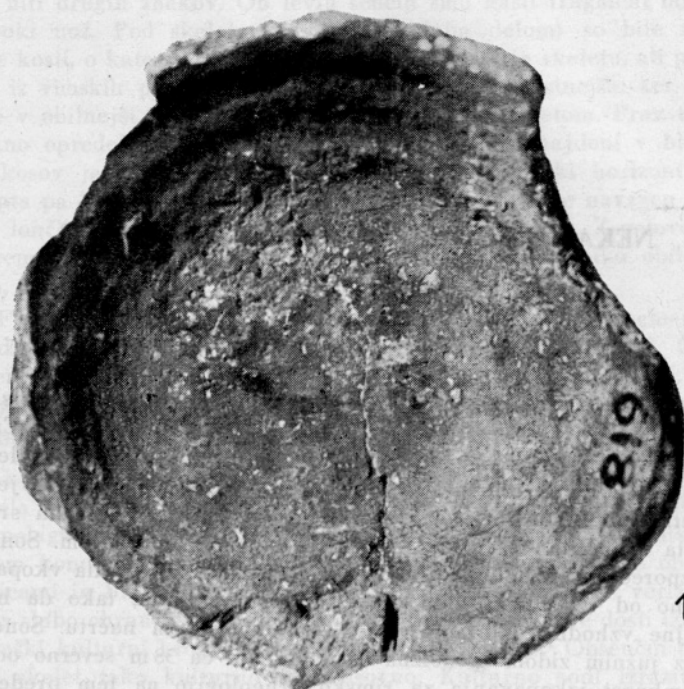
1

2

3

1

2